

1941.

OŽUJAK 1941.

25. ožujak

U Splitu je postojao Mjesni komitet KPH i dva rajonska komiteta. Organizacioni sekretar Komiteta bio je Roko Peračić, a politički sekretar Edo Santini.

Stenografske bilješke (izjave Dobrile Jurić, Mare Radonjić, Nikole Randića, Mileve Bubalo, Mate Bilobrka, Zvonka Oštrica) od 15. VI 1951. Arhiv VII, arhiva NOB, k. 2005, reg. br. 3-1/5.

28. ožujak

U Splitu Partija organizirala demonstracije koje su nastavljene i sutradan u povodu potpisanih akta u Beču o pristupanju Kraljevine Jugoslavije Trojnom paktu. Partija je tom prilikom iskoristila pojavu vojske na glavnem štatalištu, pa je masa svijeta počela uzvikkivati parole: »Živjela narodna vojska!«, »Hoćemo borbu za nezavisnost!«, »Dolje peta kolona!« i druge. Ubrzo je intervenirala policija i počela sa hapšenjem.

Stenografske bilješke, izjave grupe tadašnjih članova KPJ, date 15. VI 1951. Arhiv NOB, k. 2005, reg. br. 3/5.

29. ožujak

U Solinu, u kući Ivana Žižića-Sansira, održan sastanak Mjesnog komiteta KPH Solin na kome je podnesen izvještaj o uspjehu sinoćnih demonstracija u centru grada i istaknuto raspoloženje i odlučnost masa za borbu protiv fašizma. Kao glavni zadatak pred partijsko članstvo postavljeno je politički rad u masama na osnovu datih uputa u posljednjem letku CK KPJ.

D. Gizdić: »Dalmacija 1941«, drugo izdanje, str. 98.

30. ožujak

U Splitu u kući Dumanića, u Rokovoj ulici, otpočela sa radom dvodnevna Pokrajinska konferencija SKOJ-a za Dalmaciju. Konferencija je održana u kući Petra Dumanića, u Rokovoj ulici br. 17. Od Pokrajinskog komiteta SKOJ-a Hrvatske prisustvovao je Joža Vlahović, a od Pokrajinskog komiteta KPH za Dalmaciju politički i organizacioni sekretari Vicko Krstulović i Ivo Amulić. Izabran je novi Pokrajinski komitet SKOJ-a za Dalmaciju od 7 članova. Politički sekretar Komiteta je Neda Marović, a organizacioni sekretar Mirko Kaliterna.

Neda Marović: SKOJ u Dalmaciji 1939—1941. Zbornik 2 Instituta za historiju radničkog pokreta Dalmacije, Split, 1972, str. 535, Drago Gizdić: »Dalmacija 1941«, drugo izdanje, str. 100.

U Solinu održan sastanak skojevskog aktiva za Bazen. Razrađena su uputstva CK o obrani zemlje i zadacima SKOJ-a i omladine i u vezi s tim uputstva i odluke skojevske konferencije za Dalmaciju. Organizacija SKOJ-a u Solinskom bazenu imala je tada 195 članova, od kojih 40 drugarica.

D. Gizdić: »Dalmacija 1941«, drugo izdanje, str. 99.

TRAVANJ 1941.

5. travanj

Upoznati da će od snaga Osovine uslijediti napad na Jugoslaviju, iz Splita su oputovali vlakom u Italiju talijanski generalni konzul Luigi Arduini, podkonzul Roberto de Cardona i konzul iz Dubrovnika Giorgio Tiberio.

A. Kisić: »Ljetopis grada Splita«, rukopis, 1941, str. 9. Arhiv Instituta za historiju radničkog pokreta Dalmacije, Split, Inv. br. 57.

6. travanj

Split bombardiralo pet talijanskih aviona. Pogođena je krma ratnog broda »Spasilac« i tom prilikom poginuo je jedan mornar i jedan rezervni oficir. Ostale bombe su srušile kuću Marasović, do Sustjepanske ulice, a okolne kuće oštetile. Poginula su tri građanina. Oštećena je zgrada »Narodne banke«, na Mletačkom gatu srušen je mulo i ubijen lučki pilot, oštećeno je mnogo kuća u blizini »Srpske banke«, kao i hotel »Ambasador«.

A. Kisić: »Ljetopis grada Splita«, rukopis, 1941, str. 10 i 11. Arhiv IHRPD, Inv. br. 57.

Komanda mjesta Split izdala proglaš o znakovima uzbune, kretanju građana po ulicama, o zamračenju, uređenju tavana i skloništa u slučaju bombardiranja itd.

A. Kisić: »Ljetopis grada Splita«, rukopis, 1941, str. 13. Arhiv IHRPD, Inv. br. 57.

Pokrajinski komitet KPH za Dalmaciju uputio u Komandu grada Kraljevske jugoslavenske vojske u Splitu svoju delegaciju sa Vickom Krstulovićem na čelu s prijedlogom da se građani mobiliziraju i naoružaju za obranu od fašističkih zavojevača. Komandant 11. puka, pukovnik Viktor Novak je prijedlog delegacije odbio.

D. Gizdić: »Dalmacija 1941«, drugo izdanje; S. Kvesić: »Dalmacija u NOB-u«, Lykos, Zagreb 1960, str. 59.
Izjava Vička Krstulovića, data 22. II 1977. Arhiv Instituta za historiju radničkog pokreta Dalmacije, Split.

7. travanj

Policija u Splitu izdala naredbu da sve radnje i trgovine budu normalno otvorene, a kavane, buffetti, krčme i slično do 21 sat. Zabranjeno je građanstvu kretanje po gradu, bez vojne potrebe, poslije 21 sat.

A. Kisić: »Ljetopis grada Splita«, rukopis, 1941, str. 13. Arhiv IHRPD, Inv. br. 57.

Talijanska avijacija bombardirala Divulje — hidroavionsku bazu iz koje je dan ranije izvezen sav benzin i sklonjen pod brdo zvano Plana.

D. Gizdić: »Dalmacija 1941«, drugo izdanje, str. 105.

13. travanj

U Split stiglo iz Zadra 36 ljudi zanatlija, trgovaca, privatnika, većim dijelom radnika sa obiteljima koji su godinama živjeli u tom gradu kao talijanski podanici.

A. Kisić: »Ljetopis grada Splita«, rukopis, 1941, str. 13. Arhiv IHRPD, Inv. br. 57.

10. travanj

Među kraljevskom jugoslavenskom vojskom u Splitu je zavladala demoralizacija. Vojska je počela napuštati položaje, zavladala je opća pometnja. U gradu je bezvlašće. U otvorenom automobilu s hrvatskom zastavom prolaze poznati frankovci — ustaše dr Josip Berković, Markotić, Luetić i šef policije Lipnjak. U ime tzv. Nezavisne Države Hrvatske zaposjeli su zgrade pošte, općine, banovine i druge.

D. Gizić: »Dalmacija 1941«, drugo izdanje, str. 109., Stenografske bilješke (izjave Dobrile Jurić, Mare Radonjić, Nikače Randića, Mileve Bubalo, Mate Bilobrka, Zvonka Oštrica) od 15. VI 1951. Arhiv VII, arhiva NOB, k. 2005, reg. br. 3-1/5.

U Splitu, u kući krojačkog majstora Marina Ferića, kod Nove bolnice, sastao se Pokrajinski komitet KPH za Dalmaciju na kome je analizirana novonastala situacija i odlučeno: da je besmisleno osvajati vlast u takvoj situaciji, jer bi se unaprijed otkrili partijski kadrovi i olakšalo neprijatelju da ih desetkuje; da se odmah ide među vojниke i radi na tome, da ne predaju oružje u kasarne, već da ga ponesu kućama i spreme.

D. Gizić: »Dalmacija 1941«, drugo izdanje, str. 110.

11. travanj

Split je bez vojske. Veći broj policije i žandarma stavio se u službu Nezavisne Države Hrvatske. Hrvatska zaštita hapsi oficire Srbe. Partija radi na spasavanju oficira, omogućujući im bijeg pomoći presvlačenja u civilna odijela. Preko naših simpatizera među osobljem zatvora izvlači uhapšenike i pomaže im u bijegu.

D. Gizić: »Dalmacija 1941«, drugo izdanje, str. 111.

Ustaški povjerenik Ante Luetić, izdao proglaš s pozivom Splićanima na red i mir. Narodni zastupnik Hrvatske seljačke stranke (HSS) dr Josip Berković iz Splita telefonski nazvao sve predsjednike općina HSS i naredio im da se stave u službu NDH i da rade na učvršćenju njene vlasti, a obližnje Zaštite iz pojedinih sela pozvao u Split, da im komunisti ne bi oduzeli vlast.

A. Kisić: »Ljetopis grada Splita«, rukopis, 1941, str. 15—19. Institut za historiju radničkog pokreta Dalmacije, Split, Inv. br. 57.

12. travanj

Na Narodnom trgu, (koga su ustaše nazvale Trg dr Ante Pavelića) ustaše postavile megafon, preko koga su građanstvo izvještavale o novim odredbama ustaške vlasti. Poslije nekoliko dana talijanske vlasti su megafon odstranile.

A. Kisić: »Ljetopis grada Splita«, rukopis, 1941, str. 29. Arhiv IHRPD, Inv. br. 57.

13. travanj

U Splitu članovi Partije upali u kasarnu Gripe, koju su čuvale ustaše, i odnijeli 65 pušaka, 3 mitraljeza, 40.000 metaka i 10 sanduka ručnih bombi. Oružje i municija su smješteni u specijalno izgrađenom bunkeru na zemljištu Stipe Bagata u Žnjanu, vinogradu Pajića, na groblju, u Sustjepanu i u Dujmovači.

D. Gizdić: »Dalmacija 1941«, drugo izdanje, str. 117.

U Splitu, članovi KPJ i SKOJ-a, zaposleni u brodogradilištu, iznijeli puške, bombe i municiju, sa ratnih brodova »Orao« i »Sokol«, koji su se nalazili u brodogradilištu.

Izjava Nikole Aračića, data 5. IV 1977. g. Arhiv IHRPD.

14. travanj

U Splitu Pokrajinski komitet KPH za Dalmaciju organizirao napad na sudski zatvor (na obali), iz kojega su oslobođeni svi zatvorenici.

D. Gizdić: »Dalmacija 1941«, Zbornik IHRPD 2, 1972, str. 69.

Članovi SKOJ-a u Splitu upali u kasarnu na Gripama, koju su obezbjeđivale ustaške straže i tom prilikom odnijeli oko 250 pušaka, 3 teška mitraljeza i 7 sanduka municije.

Petar Kačavenda: »SKOJ u Dalmaciji u oružanom ustanku 1941«, Zbornik IHRPD 1972, str. 206.

Sav Split je izlijepljen ustaškim proglašima i naređenjima o opsadnom stanju i formiranju prijekog suda u Splitu. Obraćajući se građanima Splita u jednom od tih proglaša, ustaški povjerenik Ante Luetić kaže: »Svako lice, koje zlonamjerno i neprijateljski stvara zabunu svojim činima i širenjem neistinitih vijesti, bit će uhapšeno i odgovarati će prijekom sudu, a odluka suda može biti samo kazna smrti ili oslobođenje.«

A. Kisić: »Ljetopis grada Splita«, rukopis, 1941, str. 28. IHRPD, Inv. br. 57.

15. travanj

Split okupirale talijanske jedinice Motoriziranog korpusa 2. armije. Grupa ustaša, na čelu sa dr Josipom Berkovićem i dr Edom Bulatom, koji je istog dana stigao iz Zagreba, pripremila doček talijanskim fašistima na Solinskoj cesti, kod Tilićeve zgrade, sa slavolukom »Dobro nam došli«. Pozvali su Spiličane da masovno prisustvuju ovom dočeku, kako bi pokazali privrženost grada Splita talijanskim okupatorskim trupama. Međutim, narod se na poziv Partije povukao u kuće i ostavio ih same kod slavoluka.

»Historijat NOB-e Splita«, original u MNO Zagreb, mikro-teka VII, film 9/452^80; Arhiv VII, arhiva talijanska, k. 662, f. 1, d. 7; D. Gizdić: »Dalmacija 1941«, drugo izdanje, str. 121. A. Kisić: »Ljetopis grada Splita«, rukopis, 1941, str. 27. Arhiv IHRPD, Inv. br. 57.

U Splitu, u hotelu »Ambasador«, dr Bulat, u pravnji ustaškog povjerenika Luetića i novog načelnika Splita dr Bruna Nardellia, posjetio talijanskog generala Francesco Zingalesa, komandanta okupacionih trupa, i pozdravio

ga u ime Vlade NDH. General se zahvalio na pozdravu i zaželio NDH najljepšu budućnost.

A. Kisić: »Ljetopis grada Splita«, rukopis, 1941, str. 27 Arhiv IHRPD, Inv. br. 57.

Ustaški načelnik grada Splita dr Bruno Nardelli izdao naredbu da se svaki građanin bez izuzetka mora bezuvjetno pokoravati ustaškim vlastima.

A. Kisić: »Ljetopis grada Splita«, rukopis, 1941, str. 30 Arhiv IHRPD, Inv. br. 57.

16. travanj

Ustaški povjerenik u Splitu dr Rajević naredio je da sve općine kotara Split »što hitnije upute pozdrav poglavniku NDH Anti Paveliću u kojem će ga izričito zamoliti da u ime čitavog pučanstva njihove općine što iskrene i najtoplje zahvali Führern i Duceu na priznanju NDH«.

A. Kisić: »Ljetopis grada Splita«, rukopis, 1941, str. 23. Arhiv IHRPD, Inv. br. 57.

Da ne bi pala u ruke talijanskih fašista, iz vojnih magazina u Splitu, siromašno pučanstvo odnijelo svu hranu koja je bila namijenjena bivšoj jugoslavenskoj vojsci, a koja je tih dana već bila u rasulu.

A. Kisić: »Ljetopis grada Splita«, rukopis, 1941, str. 30. Arhiv IHRPD, Inv. br. 57.

17. travanj

Nad Splitom avion NDH bacao letke u kojima se poziva građanstvo da se stavi u službu ustaških vojnih vlasti.

A. Kisić: »Ljetopis grada Splita«, rukopis, 1941, str. 31. Arhiv IHRPD, Inv. br. 57.

19. travanj

Split napustio konzul Velike Britanije Vibert sa vicekonzulom, porodicom i članovima konzulata. Viberta su toga dana uhapsili talijanski oficiri i naredili mu da iste večeri otpuštaje vlakom za Sušak, gdje je stigao sutradan navečer.

Izvještaj britanskog generalnog konzula u Splitu Viberta od 10. IX 1941, London, Forin ofice, 371/30219, R 8750/162/92.

20. travanj

U Split se vratio iz Italije talijanski generalni konzul Luigi Arduini, koji je 5. travnja bio napustio grad.

A. Kisić: »Ljetopis grada Splita«, rukopis, 1941, str. 31. Arhiv IHRPD, Inv. br. 57.

Travanj d. p.

U Split stigao Marko Orešković, član CK KPH, koga je uputio Centralni komitet KPH da bi pomogao u pripremanju oružane borbe u Dalmaciji.

Ivo Amulić: »Razvoj NOP-a i partizanski odredi Dalmacije 1941«, Zbornik IHRPD 2, 1972, str. 382.

13. travanj

U Splitu talijanska vojska blokira zgradu bivše Banske ispostave u kojoj je bilo smješteno ustaško povjereništvo. Komandant talijanskih okupacionih trupa general Francesco Zingales naredio je tada ustaškom ministru dr Edi Bulatu da odmah preda civilnu vlast novoimenovanom civilnom komesaru za Dalmaciju dr Athosu Bartolucciu. Sa zgrade je skinuta ustaška — »hrvatska« i izvješena talijanska zastava.

Zbornik Vojnoistorijskog instituta JNA, tom XIII, knj. 1, str. 37; Izvještaj Ede Bulata u Arhivu VII, arhiva NDH, k. 320, reg. br. 1/l-11.

Postavljen za civilnog komesara kotara Split Ildebrando Tacconi.

Izvještaj Prefekture Split od 6. 7. 1941. Arhiv VII, arhiva talijanska, k. 543, reg. br. 2/15-2.

U Splitsku luku je uplovila eskadra talijanske ratne mornarice, sa admiralском jahtom »Iliria«.

A. Kisić: »Ljetopis grada Splita«, rukopis, 1941, str. 31. Arhiv IHRPD, Inv. br. 57.

22. travanj

U povodu napada i okupiranja naše zemlje od strane talijanskih fašista, u Splitu je Pokrajinski komitet KPH za Dalmaciju izdao proglašenje u kome se obratio narodu Dalmacije. »Mi se ne plašimo terora i progona, naša je dužnost da u ovim sudbonosnim danima sačuvamo svoju hladnokrvnost, da još odlučnije učvrstimo svoje redove, da se zbijemo u jedinstvenu narodnu frontu i svi kao jedan dignemo svoj glas protesta. Sada nije čas sitnjim razmiricama, odbacimo stranačke strasti i stanimo kao jedan na branik svoje domovine, u borbu za bolju i sretniju budućnost...«, stajalo je pored ostalog u proglašenju.

D. Gizić: »Dalmacija 1941«, drugo izdanje, str. 130.

23. travanj

U Splitu je prestao izlaziti list »Novo doba«. Na hrvatskosrpskom jeziku izlazio je još jedino klerikalni list »Katolička riječ«.

A. Kisić: »Ljetopis grada Splita«, rukopis, 1941, str. 37. Arhiv IHRPD, Inv. br. 57.

25. travanj

U Splitu, na Pokrajinskom partijskom savjetovanju, kome je prisustvovao i član CK KPJ i CK KPH Marko Orešković, pri Pokrajinskom komitetu KPH za Dalmaciju formirana je Vojna komisija sa zadatkom da priprema oružani ustancu u Dalmaciji. Komisiju su sačinjavali: Ivan Lučić-Lavčević, član PK KPH, šerif Šehović-Herceg, novinar, Ante Šore, bivši jugoslavenski oficir, Ante Kovačić, tehničar i Roko Peračić, organizacioni sekretar MK KPH Split.

Šerif Šehović: Takav narod mora pobijediti. Zbornik IHRPD, 2, str. 763.

13. travanj

U Splitu talijanski general Francesco Zingales izdao naredbu o predaji oružja od strane građana, u kojoj se, pored ostalog, kaže: ... »U utorak, 29. tek. mjeseca, poslije 20 sati, oni koji budu nađeni u posjedu oružja, municije, te eksploziva, bit će predani Ratnom sudu.«

A. Kisić: »Ljetopis grada Splita«, rukopis, 1941, str. 39, Arhiv IHRPD, Inv. br. 57.

Mjesni komitet KPH Solin formirao Vojnu komisiju od pet članova sa zadatkom da organiziraju obuku drugova rukovanjem oružjem.

D. Gizdić: »Dalmacija 1941«, drugo izdanje, str. 136.

27. travanj

Mjesni komitet KPH Kaštela formirao Vojnu komisiju od sedam članova sa zadatkom da organizira obuku drugova rukovanjem oružjem.

D. Gizdić: »Dalmacija 1941«, drugo izdanje, str. 138.

28. travanj

U Splitu, Pokrajinski komitet KPH za Dalmaciju izdao letak u povodu proslave 1. maja, pisan na liniji postavljenoj u proglašu CK KPJ.

D. Gizdić: »Dalmacija 1941«, drugo izdanje, str. 138.

Po naređenju Generalštaba talijanske kopnene vojske od 24. travnja, u Split stigao Štab 6. armijskog korpusa, čiji je komandant bio general Lorenzo Dalmazzo.

Zbornik VII, tom XIII, knj. 1, str. 12, dokument u Arhivu VII. arhiva talijanska, k. 72, reg. br. 88/4; k. 82, reg. br. 15/2a-l.

Za civilnog komesara općine Split postavljen je Antonio Tacconi.

Izvještaj Prefekture Split od 6. 7. 1941. Arhiv VII, arhiva talijanska, k. 543, reg. br. 2/15-2.

Iz Italije vratili se u Split, parobrodom »Eridania«, optanti i talijanski državljeni, koji su pogledi uoči rata. Istim brodom se dovezlo mnogo Talijana — fašista, radi preuzimanja dužnosti u gradu. Ukupno je dovezeno oko 800 ljudi.

D. Gizdić: »Dalmacija 1941«, drugo izdanje, str. 143.

29. travanj

U Splitu, u Tiskari bivšeg lista »Novo doba«, talijanski fašisti otpočeli izdavati list »San Marco«. List je izlazio na dva jezika — na hrvatskom i talijanskom jeziku.

A. Kisić: »Ljetopis grada Splita«, rukopis, 1941, str. 37, IHRPD, Inv. br. 57.

30. travanj

Da bi osuđetili proslavu 1. maja, talijanski fašisti su u Solinu uhapsili dvadesetak rodoljuba, za koje su prepostavljali da su komunisti.

D. Gizdić: »Dalmacija 1941«, drugo izdanje str. 144.

SVIBANJ 1941.

1. svibanj

U Splitu, Solinu i okolici na svečan način proslavljen 1. maj. U većinu splitskih kuća ubačeni su leci a zidovi ispisani različitim parolama. Izveštene su crvene zastave na stablima uz cestu od vrha Visoke do sadašnje vojne bolnice. Na jednom jablanu u centru Solina, kao i na Debeloj glavici poviše tvornice Majdan istaknute su crvene zastave, a svi zidovi su osvanuli ispisani antifašističkim parolama.

D. Gizdić: »Dalmacija 1941«, drugo izdanje, str. 147. Izjava Nikole Aračića datā 5. travnja 1977. Arhiv Instituta za historiju radničkog pokreta Dalmacije Split.

4. svibanj

U Solinskom bazenu formirane su tri udarne grupe, za izvođenje diverzija protiv okupatora. Rukovodilac grupe u Rupotini bio je Antiša Vučićić, u Klisu M. Boban, a u Solinu Ivan Bubić. Sva trojica su poginula u NOB.

D. Gizdić: »Dalmacija 1941«, drugo izdanje, str. 149.

5. svibanj

Direkcija pomorskog prometa u Splitu izdala okružnicu svim odjelima Direkcije, lučkim kapetanijama i pomorsko-građevinskim sekcijama da se prepiska među uredima mora vršiti samo na talijanskom jeziku, da svi uredi i pomorski svjetionici imaju izvjesiti talijansku nacionalnu zastavu sa krunom, a privatni trgovački plovni objekti talijansku trgovačku zastavu bez krune na grubu.

A. Kisić: »Ljetopis grada Splita«, rukopis, 1941, str. 49. Arhiv IHRPD, Inv. br. 57.

6. svibanj

Naredbom talijanskog civilnog komesara za Dalmaciju postavljen za civilnog komesara općine Lećevica Ciasca Giuseppe.

Izveštaj Prefekture Split od 6. 7. 1941. Arhiv VII, arhiva talijanska, k. 543, reg. br. 2/15-1.

Naredbom talijanskog civilnog komesara za Dalmaciju postavljen za civilnog komesara općine Muć Ciasca Felice.

Izveštaj Prefekture Split od 6. 7. 1941. Arhiv VII, arhiva talijanska, k. 543, reg. br. 2/15-1.

Naredbom talijanskog civilnog komesara za Dalmaciju postavljen za civilnog komesara općine Klis Coschina Alessandro.

Izveštaj Prefekture Split od 6. 7. 1941. Arhiv VII, arhiva talijanska, k. 543, reg. br. 2/15-1.

Naredbom talijanskog civilnog komesara za Dalmaciju postavljen za civilnog komesara općine Solta Galaso Antonio.

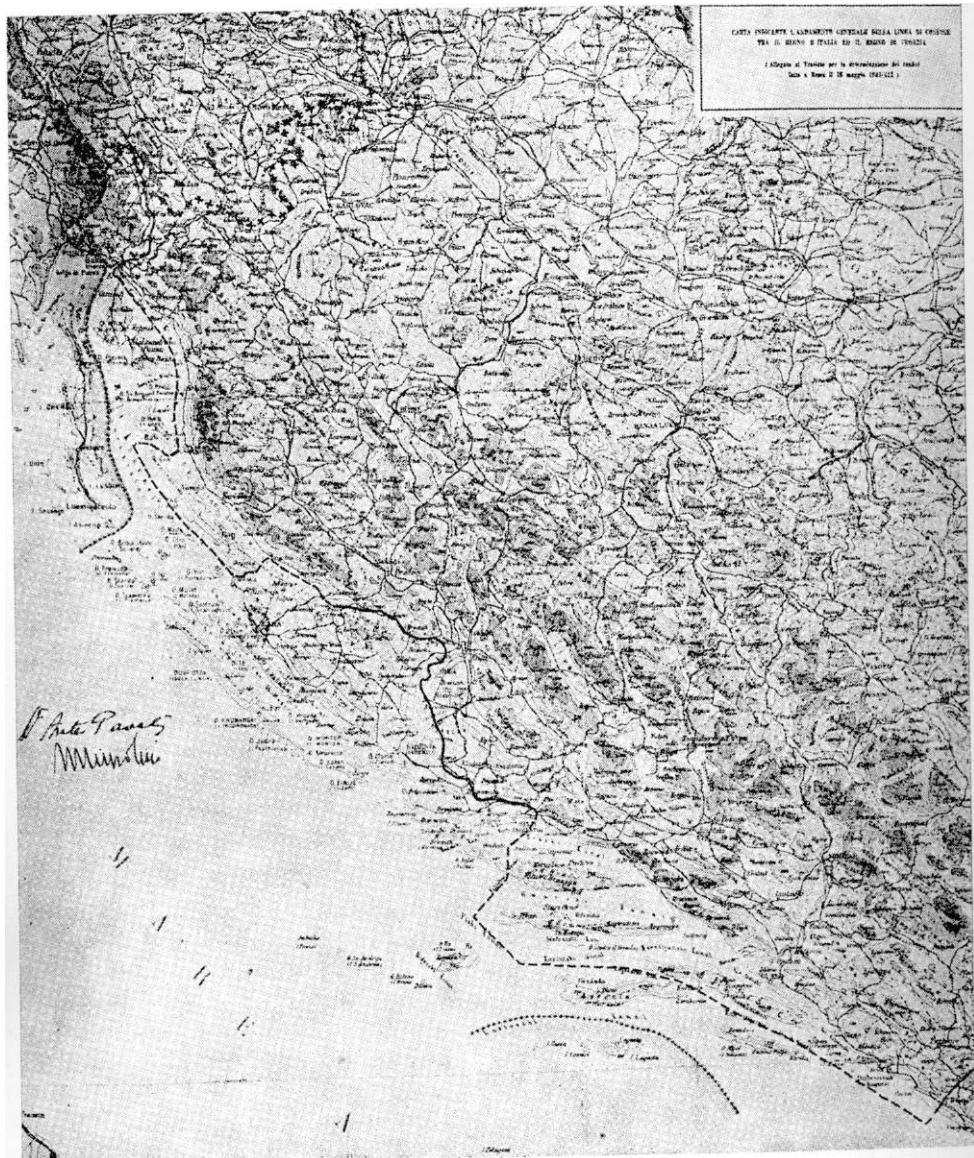
Naredba civilnog komesara Dalmacije od 6. 5. 1941. Arhiv VII, arhiva talijanska, k. 549, reg. br. 9/3-1.

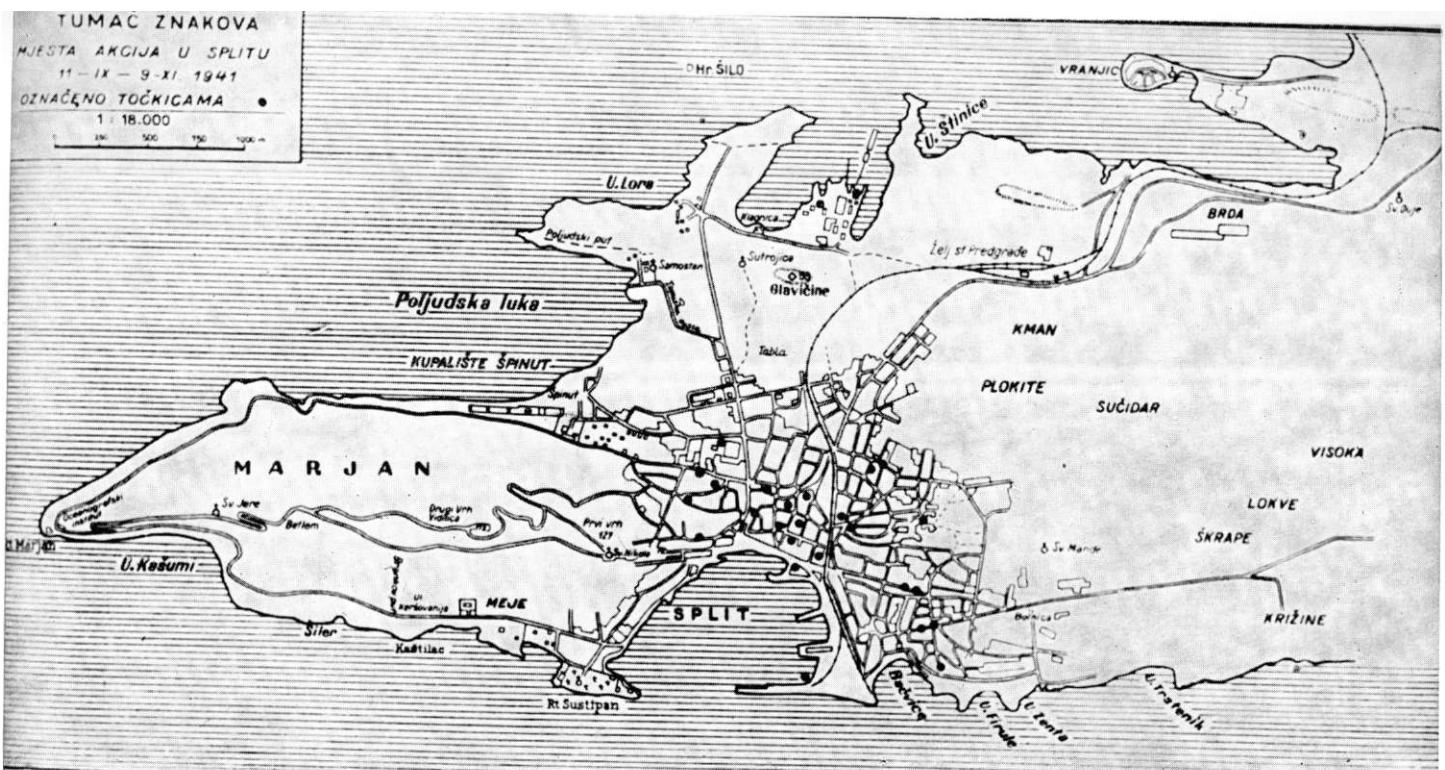
Split 1941, sjedište Pokrajinskog komiteta KPH i centar političke aktivnosti i revolucionarnog pokreta u Dalmaciji

Kuća u ulici AVNOJ-a br. 14 u kojoj je PK KPH za Dalmaciju 25. travnja 1941. osnovao vojnu komisiju za rukovođenje oružanim akcijama narodnog ustanka u Dalmaciji

Ovu kartu o podjeli Dalmacije potpisali su Musolini i Pavdić mora i prve krivulje označava područje koje su anektirah Tali,am i područje tzv. NDH

Plan Splita na kojem su točkicama označena mjesta gdje su članovi udarnih grupa NOP-a u toku 1941. godine izvršili oružane akcije protiv neprijatelja

Naredbom talijanskog civilnog komesara za Dalmaciju postavljen za civilnog komesara općine Kaštel Sućurac Gliubich Cosimo (Ljubić Kuzma).

Izvještaj Prefekture Split od 6. 7. 1941. Arhiv VII, arhiva talijanska, k. 543, reg. br. 2/15-2.

Naredbom civilnog komesara za Dalmaciju postavljen za civilnog komesara općine Kaštel Novi i Kaštel Lukšić De Micheli Vitturi.

Izvještaj Prefekture Split od 6. 7. 1941. Arhiv VII, arhiva talijanska, k. 543, reg. br. 2/15-2.

7. svibanj

•> "i.'^a

U Splitu, pod Marjanom, u kući poznate familije Piplović, formiran 1. udarni odred od 60 drugova, članovi odreda položili su zakletvu, koja glasi: »U ime naroda zaklinjem se, da će se boriti protiv fašističkih okupatora i njihovih slugu za slobodu svoga naroda i dati sve svoje snage, a ako ustreba i život«. Da bi lakše operirao ubrzo je podijeljen u tri grupe — Varoša, Dobrog i Manuša i Lučca.

D. Gizdić: »Dalmacija 1941«, drugo izdanje, str. 150.

8. svibanj

Talijanske okupatorske vlasti donijele obavijest u splitskom izdanju lista »San Marco« kojom se određuje večernje kretanje u Splitu do 10 sati. Objavljena je i naredba svim uredima i službenicima: 1. da su svi državni službenici dužni da upotrebljavaju rimski, tj. fašistički pozdrav; 2. talijansku zastavu mora usvojiti cijelo pučanstvo; 3. slike jugoslavenskih ličnosti ukloniti i mjesto njih svuda postaviti sliku kralja Italije i vođe fašista Mussolinija; 4. sve ustanove, javne i privatne, dužne su da usvoje dvojezičnu administraciju.

A. Kisić: »Ljetopis grada Splita«, rukopis, 1941, str. 49, IHRPD, Inv. br. 57.

Politički prvaci Srba u Dalmaciji dr Niko Novaković-Longo i dr Branko Desnica posjetili u Splitu civilnog komesara za Dalmaciju dr Bartoluccia i tražili da Italija anektira svu Dalmaciju.

A. Kisić: »Ljetopis grada Splita«, rukopis, 1941, str. 49. Arhiv IHRPD, Inv. br. 57.

9. svibanj

Talijani u Splitu proslavili godišnjicu osnivanja »carstva«. Najveći dio trgovaca, i pored naređenja, nije htio da izvjesi talijanske zastave. Kad je navečer vojna muzika davala koncert na Narodnom trgu i fašisti pravili ovacije Mussoliniju, malobrojna omladina, koja se tu zatekla, nije htjela da skine kape niti da fašistički pozdravi. Revoltirani, fašistički oficiri su počeli tući korbačem a karabinjeri hapsiti.

A. Kisić: »Ljetopis grada Splita«, rukopis, 1941, str. 50. Arhiv IHRPD, Inv. br. 57.

14. svibanj

U zaseoku Rupotini skojevska organizacija izvršila prvu diverziju. Na nekoliko mjesta, u cestu su zakopali komade dasaka na koje su bili zabijeni čavli. Talijanska auto-kolona koja je iz Splita išla za Sinj bila je zbog toga zaustavljena čitav sat.

D. Gizdić: »Dalmacija 1941«, drugo izdanje, str. 155.

18. svibanj

U Rimu potpisani ugovor o određivanju granica između NDH i Italije. Tim ugovorom Italija je, pored ostalog, anektirala Dalmaciju od Splita do Novigradskog mora sa zaleđem do Zrmanje i gotovo sve dalmatinske otoke (osim Brača, Hvara, Šćedra i otoka dubrovačkog primorja). Obrazovan je Guvernatorat Dalmacije u Zadru sa Splitskom provincijom, čije je sjedište bilo u Splitu.

Zbornik VII, tom XIII, knj. 1, str. 60—62.

Održana partijska konferencija za Solinski bazen, kojoj su prisustvovala 32 delegata i tom prilikom izabran novi Mjesni komitet KPH Solin, a za sekretara Drago Gizdić.

D. Gizdić: »Dalmacija 1941«, drugo izdanje, str. 156.

23. svibanj

U Splitu, po zidovima mnogih kuća, fašisti sa crnom bojom počeli slijati siluete Mussolinija, glavu sa kacigom, uz znak fašia i natpisima: »Viva il Duce«, »Duce a noi!«.

A. Kisić: »Ljetopis grada Splita«, rukopis, 1941, str. 55. Arhiv IHRPD, Inv. br. 57.

26. svibanj

U Gornjem Selu na otoku Šolti školska djeca su poderala Mussolinijevu sliku. Ovo je bio odgovor djece na fašistički zahtjev, da moraju nastavu slušati na talijanskom jeziku.

D. Gizdić: »Dalmacija 1941«, drugo izdanje, str. 166.

27. svibanj

U Kaštel Novom, članovi Partije digli dinamitom u zrak magazin s različitim materijalom, kako ga ne bi mogli iskoristiti talijanski fašisti.

D. Gizdić: »Dalmacija 1941«, drugo izdanje, str. 166.

Svibanj

U Splitu je Mjesni komitet KPH rukovodio sa tri rajonska komiteta, 18 partijskih čelija i 164 člana Partije. Pored toga u gradu je bilo mnogo simpatizera i kandidata i Mjesni komitet SKOJ-a sa više stotina članova komunističke omladine.

D. Gizdić: »Dalmacija 1941«, drugo izdanje, str. 157; Rade Guberina: Prilozi, Zadarska revija br. 6/1966, str. 476.

Svibanj

U Solinu je bilo 16 partijskih čelija sa 68 članova KPJ, u Kaštelima 7 partijskih čelija sa 90 članova KPJ, a na Šolti su bile četiri partijske čelije u kojima je bilo obuhvaćeno 20 članova Partije.

D. Gizdić: »Dalmacija 1941«, drugo izdanje, str. 157.

LIPANJ 1941.

1. lipanj

Talijani u Splitu isplatili penzije u lirama umjesto u dinarima. Za svakih 100 dinara dato je po 30 lira, tako da veliki broj penzionera nije primio ni po 100 lira penzije. Kilogram kruha je tada bio po 7, a mesa oko 30 lira.

A. Kisić: »Ljetopis grada Splita«, rukopis, 1941, str. 59. Arhiv IHRPD, Inv. br. 57.

2. lipanj

Splitski biskup dr Kvirin Klement Bonefačić posjetio talijansku vojnu bolnicu smještenu u sjemeništu, kako bi javno manifestirao svoju privrženost i privrženost svojih podređenih okupatoru.

D. Gizdić: »Dalmacija 1941«, drugo izdanje, str. 170.

U Splitu fašistička policija uhapsila Borislava Leontića, španskog borca, i brata mu dr Ljubu Leontića.

A. Kisić: »Ljetopis grada Splita«, rukopis, 1941, str. 60. Arhiv IHRPD, Inv. br. 57.

7. lipanj

Talijanski kralj Vittorio Emanuele izdao naredbu o formiranju Prefekture Split. Za prefekta je imenovan i preuzeo dužnost 16. lipnja dr Paolo Zerbino, jedan od sudionika u pohodu na Rim.

Službeni list br. 1, str. 2. Arhiv VII, arhiva talijanskog, k. 542, reg. br. 1/9-11; D. Gizdić: »Dalmacija 1941«, drugo izdanje, str. 176.

12. lipanj

U Splitu za partijski aktiv organiziran partijski kurs. Kurs je obuhvaćao 4—5 grupa, a svaka grupa je imala po 4—5 drugova i drugarica. Održavao se po kućama u raznim dijelovima grada i trajao je do rujna 1941. godine. Kursem je rukovodio Leo Geršković, a izučavala se historija SKP (b).

D. Gizdić: »Dalmacija 1941«, drugo izdanje, str. 174.

13. lipanj

U Splitski zatvor Sv. Roko dovedena su 92 uhapšenika iz raznih mjesta Dalmacije.

D. Gizdić: »Dalmacija 1941«, drugo izdanje, str. 176.

19. lipanj

U Splitu Talijani otpočeli sa zamjenom dinara u lire prema kursu 38 lira za 100 dinara.

A. Kisić: »Ljetopis grada Splita«, rukopis, 1941, str. 74. Arhiv IHRPD, Inv. br. 57.

20. lipanj

U Splitu talijanski fašisti izmijenili hrvatska imena mnogih ulica i dali talijanska.

Izvještaj Povjereništva NDH za razgraničenje sa Italijom od 26. 6. 1941. Arhiv VII, arhiva talijanska, k. 271, reg. br. 26/1-6.

22. lipanj

U Split stigao iz Zadra guverner Dalmacije Giuseppe Bastianini. Osim fašista i malobrojnih izroda nitko drugi nije dočeku prisustvovao. Prošao je obalom, na čelu povorke, s generalom Dalmazzom, novodošlim komandan- tom 6. armijskog korpusa i splitskim prefektom Zerbinom.

A. Kisić: »Ljetopis grada Splita«, rukopis, 1941, str. 69. Ar- hiv IHRPD, Inv. br. 57.

U povodu napada Njemačke na Sovjetski Savez, u Splitu, na Poljičkoj cesti, u stanu drugarice Ivanke Ninčević, održana sjednica Pokrajinskog komiteta KPH za Dalmaciju, na kojoj su pred partijsko članstvo postavljeni zadaci: što prije razviti oružanu borbu; odmah započeti diverzantske akcije na svim komunikacijama, kojima se služi okupator, zatim vršiti sabotaže po tvornicama i svim drugim mjestima koja koristi okupator i ustaše. Partijska organizacija je stavljena u mobilno stanje.

D. Gizdić: »Dalmacija 1941«, drugo izdanje, str. 181.

Mjesni komitet KPH Split, u povodu napada Njemačke na Sovjetski Sa- vez, naredio mobilizaciju partijskog članstva. Svi članovi Mjesnog i rajon- skih komiteta morali su biti neprekidno na okupu.

Stenografske bilješke (izjave Dobrile Jurić, Mare Radonjić, Nikole Randića, Mileve Bubalo, Mate Bilobrka, Živojka Oštrica) od 15. 6. 1951. Arhiv VII, arhiva NOB, k. 2005, reg. br. 3-1/5.

Splitski i solinski skojevci organizirali izlet na Mosor. Izlet im je poslu- žio za održavanje političkog zbora i savjetovanja, kojem je prisustvovalo i oko 300 skojevaca.

D. Gizdić: »Dalmacija 1941«, drugo izdanje, str. 181.

Članovi KPJ, SKOJ-a i simpatizeri iz Splita, organizirali izlet u Stro- žanac, kod Stobreča, koji su iskoristili za političko savjetovanje. Saznavši za napad Njemačke na SSSR, na tom skupu su data uputstva da se kompro- mitirani drugovi i drugarice prikrivaju, ali da budu u neprekidnoj vezi sa svojim organizacijama.

Izjava Ante Roje, data 5. IV 1977. god. Arhiv Instituta za historiju radničkog pokreta Dalmacije Split.

23. lipanj

Guverner Dalmacije Bastianini posjetio Solin, gdje je obišao rimske sta- rine — ostatke nekadašnje Salone.

D. Gizdić: »Dalmacija 1941«, drugo izdanje, str. 179.

Guverner Dalmacije Bastianini u Splitu pozvao na sastanak poznatije jugonacionaliste. Neki nisu došli na sastanak zbog kasno primljenog poziva (bivši ban dr Buie). Tom prilikom im je održao govor da su nastale nove prilike, da je ovo talijanska zemlja i da Jugoslaveni imaju dva pravca: ili lojalno surađivati sa vlastima ili oponirati. Smatra da u vlastitom interesu oni ovo zadnje neće prihvati. U ime prisutnih odgovorio mu je dr Jablanović, obećavajući da će biti lojalni i iskreni državljeni Italije.

A. Kisić: »Ljetopis grada Splita«, rukopis, 1941, str. 70. Arhiv IHRPD, Inv. br. 57.

U Splitu, po odluci Pokrajinskog komiteta KPH za Dalmaciju, počeo izlaziti ilegalni list »Naš izvještaj« kao glasilo PK KPH za Dalmaciju. Pod najtežim uvjetima okupacije i neprekidnih potraga za redakcijom i tehnikom, list je redovito izlazio (u Splitu je izašlo 175 brojeva). Već od prvih brojeva list se raspačavao po čitavoj Dalmaciji i bio je često preštampavan po kotarskim »tehnikama«. S obzirom na karakter i popularnost u čitavoj Dalmaciji, »Naš izvještaj« postaje srpanj 1942. godine glasilo Jedinstvenog NO fronta Dalmacije, od kada izlazi na oslobođenom teritoriju Dinare, u Livnu i na Biokovu. Formiranjem Pokrajinskog narodnooslobodilačkog odbora za Dalmaciju, siječnja 1943. godine, postaje njegov organ.

Bibliografija izdanja u NOR-u 1941—1945, Vojnoistorijski institut, Beograd 1964, str. 636.

26. lipanj

Stupilo u štrajk 35 radnika zaposlenih na izgradnji, betoniranju ceste Solin—Trogir, kod Solina. Radnici su tražili povišicu plaća za 100 posto. Međutim, štrajk je imao više politički nego ekonomski značaj. Organizirali su ga istaknuti sindikalni funkcionari: Kajo Parać, Stipe i Fabijan Grubišić. Fašisti su uhapsili 6 radnika kao incijatore toga štrajka, a još prije rata poznate članove Ujedinjenih radničkih sindikata (URS).

Izvještaj Grupe karabinjera u Splitu od 1. 7. 1941. Arhiv VII, arhiva talijanska, k. 542, reg. br. 4/10-1.

U Splitu, članovi KPJ rasturili letak koga je 22. lipnja u povodu napada Njemačke na Sovjetski Savez izdao CK KPJ, a namijenjen narodu, talijanskim i njemačkim vojnicima u Jugoslaviji. Letak je na talijanskom jeziku umnožila na ciklostilu tehnika Pokrajinskog komiteta KPH za Dalmaciju.

Izvještaj Prefekture u Splitu od 27. 6. 1941. Arhiv VII, arhiva talijanska, k. 542, reg. br. 5/10-1.

27. lipanj

U Splitu talijanski fašisti otpočeli hapšenjem komunista. Uhapšeni su Ante Kurir i Mate Bilobrk, a sutradan Zoković i Frane Božić. Poslije prvog hapšenja svi članovi Partije su se sklonili.

Stenografske bilješke (izjave Dobrile Jurić, Mare Radonjić, Nikole Randića, Mileve Bubalo, Mate Bilobrka, Zvonka Oštrića) od 15. 6. 1951. Arhiv VII, arhiva NOB, k. 2005, reg. br. 3-1/5.

28. lipanj

U Splitu izvršena reorganizacija Odbora »Narodne pomoći« (bivše »Crvene pomoći«), čija je osnova proširena u interesu plodnijeg političkog rada i prikupljanja što većih materijalnih sredstava potrebnih za pripremu ustanka.

Boro Leontić: »Split 1941«, Beograd, 1960, str. 48.

Na cesti Solin—Split, iz automobila koji je išao iz Solina, bačeni su leci sa oznakom srpa i čekića i napisanom parolom na hrvatskom jeziku »Živila Rusija«. Istovremeno na zidu tvornice cementa »Majdan« kod Solina, ispisane su parole »Živio Lenjin — živila Rusija«.

Izvještaj Prefekture Split od 1. 7. 1941. Arhiv VII, arhiva talijanska, k. 542, reg. br. 46/10-1.

29. lipanj

Kod zaseoka Rupotine, grupa od četvorice diverzanata (Kajo i Milan Vučićić, Milan Boban i Ivan Čerina — Juko) porušila 12 telegrafsko-telefonskih stupova. Druga grupa (Petar Žižić, Mile Grubišić, Marin Bubić i Fabijan Grubišić) oborila je 9 stupova telegrafsko-telefonske linije kod Vlačina.

»Vjesnik«, organ NOF-a Hrvatske, br. 5154, od 29. 6. 1961, str. 2; B. Leontić: »Split 1941«, Beograd, 1960, str. 48; D. Gizić: »Dalmacija 1941«, drugo izdanje, str. 192.

30. lipanj

U Splitu, sa balkona zgrade Ljubljanske banke i u kavani »Delić«, na rivi, rastureni su leci namjenjeni narodu i okupatorskoj vojsci, na hrvatskom i talijanskom jeziku, koje je izdao CK KPH, a umnožio na ciklostilu PK KPH za Dalmaciju. Istog dana pred kavanom »Minerva« Ante Božić, zvani Muto, iscjepao dio crvene tende i upotrijebio je kao crvenu zastavu. Ubrzo je intervenirala fašistička policija, uhapsila 41 lice, među kojima i vlasnika kavane. Prefekt Zerbino je izdao nalog da se zbog okupljanja komunista kavana zatvori.

Izvještaj Prefekture Split od 1. 7. 1941. Arhiv VII, arhiva talijanska, k. 543, reg. br. 24/13-2; Izvještaj karabinjera u Splitu od 1. 7. 1941. Arhiv VII, arhiva talijanska, k. 542, reg. br. 47/10-1.

Član KPJ Veljko Neškovčin-Bugar, pucajući na talijanske agente iz pištolja, koji su upali u njegov stan u Splitu da ga uhapse zbog rasturanja letaka, uspio im je pobjeći.

B. Leontić: »Split 1941«, Beograd, 1960, str. 49; D. Gizić: »Dalmacija 1941«, drugo izdanje, str. 194.

Lipanj

U Splitu je formiran Kružok zdravstvenih radnika. Mr. ph. H. Tartačija je izvršio organizaciju ljekarna u Splitu, kojih je bilo relativno mnogo i predstavljalje su ozbiljno vrelo snabdijevanja, a gotovo svi vlasnici i njihovi radnici bili su obuhvaćeni u NOP-u. Iz njih se vršilo snabdijevanje prvih partizana i simpatizera NOP-a, pa i siromašnih općenito. Sve to se izdavalо besplatno ili na recepte Socijalnog osiguranja, koje su izdavali naši liječnici. Ta je organizacija savršeno funkcionirala za cijelo vrijeme rata.

Zbornik IHRPD 3, Split, 1975, str. 763.

SRPANJ 1941.

1. srpanj

Na teretnom gatu splitskog pristaništa, među buradima goriva eksplodirala je paklena mašina podmetnuta od splitskih obalskih radnika. Požar nije izazvan, ali je iz oštećena tri bureta isteklo 320 kg nafte.

Zbornik VII, tom XIII, knj. 1, str. 104.

2. srpanj

U Splitu, u raznim dijelovima grada, bačeni su leci na talijanskom jeziku s pozivom CK KPJ talijanskoj i njemačkoj vojsci, zbog čega je fašistička policija uhapsila 29 rodoljuba. Kavana »Delić« na rivi, u kojoj su se skupljali simpatizeri NOP-a, je zatvorena a njen vlasnik Kazimir Delić je uhapšen. Na zatvorenim vratima izvješena je talijanska zastava.

Izvještaj Prefekture Split, od 3. 7. 1941. Arhiv VII, arhiva talijanska, k. 543, reg. br. 24/13—4; A. Kisić: »Ljetopis grada Splita«, rukopis, 1941, str. 77. Arhiv IHRPD, Inv. br. 57.

Mjesni komitet KPH za Solin odlučio da 69 ilegalaca, koliko ih je tada bilo u Solinskom bazenu, žive međusobno povezano, gdje ih ima više, a oni najugroženiji da spavaju skupa pod Kozjakom s oružjem, te da se organizira po zaseocima obavještajna služba, preko koje bi se namjere talijanskih fašista protiv partizana i NOP-a uopće otkrile.

D. Gizdić: »Dalmacija 1941«, drugo izdanje, str. 195.

3. srpanj

U Solinu, u blizini vojne kasarne, rasturen leci na hrvatskom i talijanskom jeziku.

Izvještaj Prefekture Split od 4. 7. 1941. Arhiv VII, arhiva talijanska, k. 542, reg. br. 6/10-2.

3/4. srpanj

U Splitu, fašisti, pod zaštitom karabinjera, porazbijali sve table sa hrvatskim natpisima na trgovima i radnjama. Veliki broj tabli pobacali su u more.

Materijal Ministarstva vanjskih poslova NDH, Arhiv VII, arhiva NDH, k. 234, reg. br. 3/2-1.

5. srpanj

Održan sastanak Mjesnog komiteta KPH Solin kojim je rukovodio sekretar Drago Gizdić. Diskutirano je da se, pored diverzantskih akcija, izvrše neposredne pripreme za oružanu borbu. Odlučeno je u suglasnosti s Pokrajinskim komitetom KPH za Dalmaciju i Pokrajinskom vojnom komisijom da se, pored posebnih vojnih komisija za Solin, Kaštela i Trogir, formira i jedna zajednička, koja bi bila povezana sa pokrajinskom. Komisiju za

Solinski bazen, Kaštela i Trogir sačinjavali su Andrija Buble iz Trogira, Dušan Tadin i Srećko Peran iz Kaštela i Drago Gizdić iz Solina.

D. Gizdić: »Dalmacija 1941«, drugo izdanje, str. 199.

6. srpanj

Članovi Partije iz Rupotine porušili 8 stupova telefonsko-telegrafske linije, žice isjekli, a izolatore polupali.

D. Gizdić: »Dalmacija 1941«, drugo izdanje, str. 199.

7. srpanj

U Splitu brodogradilišni radnici predvođeni komunistima stupili u štrajk. To je bio prvi organizirani štrajk političkog karaktera u okupiranom Splitu, a izведен je pod motivacijom povećanja nadnica. Radnici su uputili svoje predstavnike kod upravitelja brodogradilišta Superine, da bi iznijeli svoje zahtjeve. U prostorijama uprave fašisti su uhapsili petoricu radnika, sproveli ih u Šibenik i od vojnog suda osuđeni na višegodišnju robiju.

Poslijeratna pismena izjava Lina Pavace, Arhiv IHRPD, ne-registrirano; »Naš izvještaj«, organ PK KPH za Dalmaciju, br. 4 od 7. 7. 1941, i br. 6 od 9. 7. 1941, Muzej narodne revolucije, Split.

9. srpanj

Po povratku u Split, sa partijskog savjetovanja u Zagrebu, Vicko Krstulović donio uputstvo za pripremanje zapaljivih smjesa koje su služile za izvođenje diverzantskih akcija u gradu. Smjesa je pripremana od šećera u prahu i natrij dioksida u omjeru 50:50, koja se palila pomoću sumporne kiseljine. Ako je požar trebalo da izbije kasnije, stavljalo se više gumenih obloga. Kiselina se stavljala u gumeni oblog, nagrizala bi ga, došla u kontakt sa smjesom i zapalila je.

R. Guberina: »Prilozi«, Zadarska revija br. 6/1966, str. 477.

13. srpanj

Mjesni komitet KPH Solin organizirao diverzije širokih razmjera u povodu obljetnice francuske revolucije. Za ove akcije angažirano je 14 partijskih čelija sa 158 drugova, od kojih 61 član Partije. Formirane su od 75 ilegalaca u Solinskom bazenu i tri posebne diverzantske grupe. Najbrojnija grupa od 18 drugova bila je ispod Kozjaka, blizu Škrobrutine, druga od 16 drugova oko Voljaka, a treća od 7 drugova oko Privije. Ostali ilegalci su dobili zadatak da dejstvuju na svojim terenima.

D. Gizdić: »Dalmacija 1941«, drugo izdanje, str. 207.

13/14. srpanj

Između Solina i Kaštel Sućurca, 4 partijske čelije i 62 diverzanta, pod rukovodstvom partijskih radnika: Martina Mikelića, Ivana žižića i Kaje Paraća, porušili željezničku prugu u dužini od oko 100 metara.

D. Gizdić: »Dalmacija 1941«, drugo izdanje, str. 207.

Diverzantska grupa, pod rukovodstvom Kaje Vučićića i Milana Grubišića, presjekla 10 telegrafsko-telefonskih stupova na cesti koja vodi kroz Rupotinu. Istovremeno, pod rukovodstvom Jozе Gizdića, presjećene su telegrafsko-telefonske linije u Solinu, na mjestu između kuće Radića i Gašpića mlinice.

Izvještaj Vodnog oružničkog zapovjedništva u Omišu od 16. 7. 1941. Arhiv VII, arhiva NDH, k. 195, reg. br. 22/1-7.

Partijska organizacija iz Klis-Kose, pod rukovodstvom Mate Bobana i Špire Radića, porušila telegrafsko-telefonsku liniju duž željezničke pruge prema Klisu.

D. Gizdić: »Dalmacija 1941«, drugo izdanje, str. 208.

Diverzantska grupa iz Kučina, pod rukovodstvom Stipe Markovića, razrušila željezničku prugu Split—Sinj, između Mravinaca i Klis-Kose.

D. Gizdić: »Dalmacija 1941«, drugo izdanje, str. 207.

Srpanj p. p.

U Splitu, u kući Danila Smiljanića, održan sastanak Mjesnog međustrukovnog sindikalnog odbora, u prisustvu sekretara Pokrajinskog komiteta KPH za Dalmaciju Vicka Krstulovića, zatim Ante Alujevića-Kopača, Mate Bilobrka i Matkovića, na kojemu je donijeta odluka da se otpočne sa generalnim štrajkom radnika svih poduzeća.

Stenografske bilješke (izjave Dobrile Jurić, Mare Radonjić, Nikole Randića, Mileve Bubalo, Mate Bilobrka, Zvonka Oštrica) od 15. 6. 1951. Arhiv VII, arhiva NOB, k. 2005, reg. br. 3-1/5.

16. srpanj

Na prugu Split—Perković, u blizini Kaštela, članovi Partije iz Kaštel Kambelovca i Gomilice nabacali kamenje i balvane, zbog čega je vlak bio zaustavljen. Karabinjeri su uhapsili Grubišić Stipu i žižić Milana iz Solina i predali ih ratnom vojnemu sudu.

Izvještaj Prefekture Split od 31. 7. 1941. Arhiv VII, arhiva talijanska, k. 542, reg. br. 32/10-1.

Splitski »domaći« fašisti izlijepili noću na javnim lokalima i kupalištima natpise u kojima se pogrdnim, njima svojstvenim riječima, napadaju Jevreji i zabranjuju im ulaz u lokale i kupališta.

A. Kisić: »Ljetopis grada Splita«, rukopis, 1941, str. 84. Arhiv IHRPD, Inv. br. 57.

17. srpanj

U Splitu stupilo u štrajk 67 brijača u znak protesta zbog malih nadnica. Talijanska policija je uhapsila 6 radnika kao pokretače štrajka: Ivu Mitrovića, Marina Jelasku, Vinka Jelačića, Ratomira Jakašu, Lajoša Sabadija i Marcela Fađena. Ovim štrajkom uspjeli su da im se plaće povećaju za 20 posto.

Izvještaj Prefekture Split od 6. 8. 1941. Arhiv VII, arhiva talijanska, k. 540, reg. br. 4/4-1. »Naš izvještaj«, organ PK KPH za Dalmaciju, br. 16, od 19. VII 1941, Muzej narodne revolucije, Split.

18/19. srpanj

Diverzantska grupa jačine oko 40 članova Partije i antifašista iz Trogira, pod rukovodstvom Ante Hrabara-Rica, oštetila 100 metara željezničke pruge Split—Perković, između Labina i Kaštel Starog. Iskliznula je lokomotiva i 3 vagona teretnog vlaka. Uništena su 3 vagona i oko 400 sanduka masti od po 25 kg, namijenjene ustaškom povjereništvu u Sinju. Istovremeno su pokidali i telefonsko-telegrafske linije iznad Divulja.

Zbornik VII, tom V, knj. 1, str. 319; tom XIII, knj. 1, str. 212.

20. srpanj

U selo Mravince, oko ponoći, upalo oko 250 talijanskih vojnika i fašista i nakon višesatne pucnjave po selu uhapsili braću Franu i Ivana Bućan, zatim Stipu, Jozu i Kaju Bućan.

Izvještaj Ministarstva NDH od 27. 7. 1941. Arhiv VII, arhiva NDH, k. 320, reg. br. 4/1-86.

20/21. srpanj

Splitski skojevci masnom crnom bojom i tušem premazali fašističke znakove i Mussolinijeve portrete, naslikane po zidovima na javnim mjestima od strane mjesnih fašista.

D. Gizdić: »Dalmacija 1941«, str. 214.

22. srpanj

U Splitu su formirani akcioni odbori: u Brodogradilištu, Električnom poduzeću, zatim od težaka, obalnih radnika, obrtnika, namještenika, intelektualaca, itd. Za rukovodioca Akcionog odbora brodogradilišnih radnika izabran je Nikola Aračić, težaka Stipe Bagat, obrtnika Paško Ninčević, itd. Zbog glomaznosti akcionalih odbora i veće konspiracije, ubrzo se pristupilo formiranju pododbora.

Izjava Nikole Aračić, data 5. IV 1977. g. Arhiv IHRPD.

Formirani prvi akcioni odbori NOP-a u Solinskom bazenu. Prvi je konstituiran u tvornici cementa u Majdanu, a sačinjavali su ga: Mate Jerman, brikač, tada HSS-ovac, Mirko Bubić, radnik, član Partije, Marin Uvodić, radnik, JNS-ovac i Mirko Grgić, namještenik, samostalac. Istoga dana formiran je drugi akcioni odbor, za Solin, koga su sačinjavali: Martin Grubišić, radićevac, Martin Mikelić, član Partije, Radojka Katić, rukovodilac SKOJ-a, Jozo Grubišić-Žutonja, kandidat Partije, Kajo Katić-Buja, bivši JNS-ovac i Ante Benzon, bivši SDS-ovac. Do kraja srpnja i u kolovozu formirana su još tri odbora za tri tvornice i za pet sela oko tih tvornica. Ti akcioni odbori prerasli su u travnju 1942. godine u narodnooslobodilačke odbore.

D. Gizdić: »Dalmacija 1941«, drugo izdanje, str. 215.

25. srpanj

Kod mjesta Križiće, između Klisa i Sinja, članovi partijске organizacije Klis-Brdo, pod rukovodstvom sekretara Spire Radića-Spirete, pokidali telegrafsko-telefonske linije.

Zbornik VII, tom V, knj. 1, str. 319; D. Gizdić: »Dalmacija 1941«, drugo izdanje, str. 217.

29. srpanj

Željezničku prugu između Kaštel Lukšića i Kaštel Kambelovca porušila na četiri mjesta eksplozivom grupa skojevaca i simpatizera, a presjekla telegrafsko-telefonske stupove i linije.

Zbornik VII, tom V, knj. 32, str. 21; Izvještaj Prefektura Split od 30. 7. 1941. Arhiv VII, arhiva talijanska, k. 542 reg. br. 22/10-2.

30. srpanj

Diverzanti sa otoka Brača presjekli telegrafsko-telefonski pomorski kabel i onemogućili veze između Splita i srednjedalmatinskih otoka.

Zbornik VII, tom V, knj. 1, str. 319.

31. srpanj

Članovi partije iz Kaštela i Solina pokidali vojne telefonske linije između Solina i Klisa i iznad Kaštel Starog.

Izvještaj Prefekture Split od 2. 8. 1941. Arhiv VII, arhiva talijanska, k. 540, reg. br. 18/3-1; k. 542, reg. br. 23/10-2.

Srpanj k.

U Splitu brodogradilišni radnici, predvođeni komunistima, po drugi put obustavili posao i demonstrirali protiv uprave poduzeća zbog nerealnog obračunavanja nadnica u dinarima za lire. Da bi slomila otpor štrajkaša, uprava brodogradilišta, u suradnji s fašističkim vlastima, pokušala je da odvoji činovnike od radnika, da ih razjedini, u čemu nije uspjela.

»Naš izvještaj«, organ PK KPH za Dalmaciju, br. 29. od 1. VIII 1941. Muzej narodne revolucije Split.

KOLOVOZ 1941.

2. kolovoz

Na pruzi Split—Sinj, kod željezničke stanice Mravince, izbio je požar na željezničkoj kompoziciji u tri vagona puna slame namijenjene talijanskoj vojsci, koji su izgorjeli. Požar su podmetnuli članovi partijske celije iz splitske ložionice.

D. Gizdić: »Dalmacija 1941«, drugo izdanje, str. 230.

U blizini Kaštel Starog i Kaštel Gomilice diverzantska grupa, kojom je rukovodio Ante Bonacin iz Kaštel Sućurca, prekinula telegrafske linije.

Zbornik VII, tom V, knj. 1, str. 320; Izvještaj Prefekture Split od 2. 8. 1941. Arhiv VII, arhiva talijanska, k. 540, reg. br. 19/3-1.

3/4. kolovoz

Udarna grupa iz Kaštela oštetila željezničku prugu između Kaštel Sućurca i Kaštel Gomilice, zbog čega je talijanski teretni vlak (lokomotiva i 4 vagona) izbačen iz šina. Strojvodja, Talijan, Marco Martinelli teže je ozlijeden.

Izvještaj Prefekture Split od 4. 8. 1941. Arhiv VII, arhiva talijanska, k. 239, reg. br. 15/1; k. 542, reg. br. 20/10.

4. kolovoz

U zaseoku Rupotina, diverzantska grupa iz Klisa porušila cestu, a eksplativom oštetila jedan propust. Istoga dana izvršeno je oko 20 raznih diverzija u Solinskom bazenu, koje je organizirao Mjesni komitet KPH Solin. U ovim diverzijama je učestvovalo preko 300 ljudi, a sastojale su se u rušenju ceste Split—Sinj, pruge Split—Sinj i Split—Knin, te svih telefonsko-telegrafskih veza koje su vodile iz Splita u unutrašnjost. Talijani su sutradan u Rupotini uhapsili 12 drugova i odmah ih internirali u Italiju.

Zbornik VII, tom V, knj. 1, str. 327; Izvještaj karabinjera iz Trogira od 4. 8. 1941. Arhiv VII, arhiva talijanska, k. 542, reg. br. 30/10-1.

U Splitu, na raznim mjestima po gradu, isprljani talijanski natpisi. Fašisti su uhapsili četvoricu istaknutih omladinaca: Davora Matkovića, Ranka Pavelu, šimu Krstulovića i Ruda Viđaka. Prilikom pretresa njihovih stanova pronašli su ilegalni materijal, zbog čega su u zatvoru podvrgnuti batinama i mučenju.

Zbornik IHRPD 2. D. Gizdić: »Dalmacija 1941«, drugo izdanje, str. 239.

U Splitu, Kaštelima i Trogiru rasturen veći broj primjeraka lista »Naš izvještaj« umnoženih na ciklostilu sa vijestima na domaćem i drugim ratištima.

Zbornik br. 2, Instituta za historiju radničkog pokreta Dalmacije Split, 1972, str. 750. Izvještaj Velike župe Cetina u Omišu od 9. 8. 1941. Arhiv VII, arhiva NDH, k. 213, reg. br. 17/2-1.

U brodogradilištu Split, fašisti istakli dvije obavijesti. U jednoj stoji da delegaciju, koju su radnici 2. kolovoza odredili za pregovore, smatraju ujedno radničkim povjereništvom. Međutim, radnici su smatrali da su im zastupnici nepotrebni i da svoje zahtjeve rješavaju štrajkovima. U drugoj se brodogradilište proglašava vojnim poduzećem.

»Naš izvještaj«, organ PK KPH za Dalmaciju, br. 33, od 5. 8. 1941, Muzej narodne revolucije Split.

6. kolovoz

Grupa skojevaca (Zoran Matulović, Šime i Srećko Pleština, Berislav i Mate Gizdić i Dujka Pleština) usred dana iskopala rupe na velikom kamenom mostu u zaseoku Rupotini u Solinu i sa 10 kg eksploziva oštetila ga.

D. Gizdić: »Dalmacija 1941«, drugo izdanje, str. 242.

7. kolovoz

Delegati CK KPJ Pavle Pap-Šilja i Mirko Kovačević-Lala stigli iz Zagreba u Split, gdje su istoga dana održali sastanak Pokrajinskog komiteta KPH za Dalmaciju, na kome je razrađen plan o formiranju partizanskih odreda.

Zbornik VII, tom V, knj. 30, str. 40; D. Gizdić: »Dalmacija 1941«, drugo izdanje, str. 24.

Prefekt provincije Split dr Paolo Zerbino izdao saopćenje o strijeljanju rodoljuba zbog rušenja telegrafsko-telefonskih linija. »Svi stanovnici su obvezni da odmah prijave najbližoj komandi karabinjera ili Kr. vojske djela ili pokušaje sabotaže za koje saznaju i da lično sudjeluju, prema svojim mogućnostima, u otkrivanju i hapšenju posredno ili neposredno odgovornih. U težim slučajevima i onda kada i pored pretraživanja i primjene drugih mjera ne bude moguće uhapsiti i utvrditi vinovnike, svi stanovnici zone na razdaljini od 2 km od mjesta udesa bit će prognani iz Kraljevine Italije ili konfinirani, a njihova imovina konfiskovana« ..., stoji, pored ostalog, u saopćenju.

Zbornik VII, tom XIII, knj. 1. str. 284.

Skupina talijanskih crnih košulja, bez ikakvog povoda, krenula kamionima kroz sva Kaštela i na putu od Kaštel Lukšića do Kaštel Sućurca nemilosrdno tukla svakog koga je usput sretala na ulicama. U Kaštel Starom su svratili u hotel »Palace«, zatražili spisak Židova i u jednoj sobi, gdje su se bili smjestili, sve od reda tukli i maltretirali.

Izvještaj Ravnateljstva za javni red i sigurnost Zagreb od 16. 8. 1941. Arhiv VII, arhiva NDH, k. 320, reg. br. 5/144.

8. kolovoz

U Voljaku održan sastanak Mjesnog komiteta KPH Solin, na kome je raspravlјano o zadacima koje je postavio Pokrajinski komitet KPH za Dalmaciju u vezi formiranja partizanskog odreda. Konstatirano je da bi u odred moglo ići oko 150 boraca iz Solinskog bazena.

D. Gizdić: »Dalmacija 1941«, drugo izdanje, str. 244.

U Splitu nezaposleni radnici demonstrirali kod Burze rada protiv nesnosnog položaja u kojem su se našli i poslali šefu Burze nekoliko hitnih zahtjeva:

1. da se nezaposlenima da zaposlenje s plaćama koje odgovaraju troškovima života;
2. da se isplate potpore svim besposlenima;
3. da se potpore povise u skladu s porastom cijena;
4. da se lira obračunava za dinar po kursu 2.63.

»Naš izvještaj«, organ PK KPH za Dalmaciju, br. 38, od 10. 8. 1941. Muzej narodne revolucije — Split.

9. kolovoz

Kod željezničke stanice Koprivno, na pruzi Split—Sinj, partizani porušili 30 metara pruge i telegrafsko-telefonsku liniju u dužini od 300 metara.

Zbornik VII, tom V, knj. 32, str. 46; Arhiv VII, arhiva NDH, k. 153a, reg. br. 23/1-1.

U splitsku luku uplovio ratni brod »Zmaj« i sutradan napustio luku natovaren talijanskom vojskom koja je do tada bila stacionirana u Splitu.

A. Kisić: »Ljetopis grada Splita«, rukopis, 1941, str. 108. Arhiv IHRPD, Inv. br. 57.

10. kolovoz

Kod Sv. Jurja (trig. 677), pod Kozjakom, po odluci Pokrajinskog komiteta KPH za Dalmaciju, formiran je Solinski partizanski odred. U odred se javilo 215 članova i kandidata KPJ i članova SKOJ-a iz Solina i obližnjih zaselaka. Uslijed nedostatka oružja zadržana su svega 72 borca. Izvjestan broj boraca upućen je za Splitski partizanski odred. Solinski odred je sutradan krenuo prema Sinju.

Zbornik VII, tom V, knj. 1, str. 89; Stenografske bilješke. Arhiv VII, arhiva NOB, k. 102b, reg. br. 4/4; k. 2005, reg. br. 6—7/5; D. Gizdić: »Dalmacija 1941«, drugo izdanje, str. 248—250.

11. kolovoz

U Splitu, po odluci Pokrajinskog komiteta KPH za Dalmaciju, formiran Splitski NOP odred, sastava tri voda, koji je brojio 66 boraca. Istog dana borci su krenuli prema Sinju.

Zbornik VII, tom V, knj. 1, str. 89, 338; knj. 2, str. 215.

Po direktivi Pokrajinskog komiteta KPH za Dalmaciju, stupili u višednevni generalni štrajk radnici i namještenici Splitskog električnog poduzeća. Štrajk je izbio kako bi borci Splitskog partizanskog odreda lakše izišli iz grada, kao i zbog odbijanja okupatorskih vlasti da ispune zahtjeve radnika i zbog hapšenja četvorice delegata koji su te zahtjeve iznijeli. Pored ostalih, postavljen je i zahtjev da se nadnice i plaće obračunavaju po zakonskom kursu 38 lira za 100 dinara, a ne 33 lire za 100 dinara, kako su okupatorske vlasti namjeravale učiniti, štrajkaši su uz pomoć obalnih radnika kontroli-

rali sve prilaze koji vode Električnom poduzeću. Štrajkom je omogućen ne-smetan i neopažen odlazak Splitskog partizanskog odreda na Dinaru. Talijanske okupatorske vlasti su izvršile brojna hapšenja komunista i simpatizera NOP-a.

Zbornik VII, tom XIII, knj. 1, str. 326; Zbornik, tom V, knj. 1, dokumenat 31; Arhiv VII, arhiva talijanska, k. 540, reg. br. 8/4-1, 12/4-1, 48/3, 3/4, 4/4, 12/4. »Naš izvještaj«, organ PK KPH za Dalmaciju, br. 40 i 41, od 12. i 13. 8. 1941. Muzej narodne revolucije — Split.

U Klisu i tvornici Majdan ustaše i žandari su toga dana i sutradan uhapsili sedam članova Partije i SKOJ-a, među kojima i Miju Pleština-Mikela, pod optužbom da su porušili željezničku prugu Sinj—Split, kod Klis-Grla. Odmah po hapšenju podvrgnuti su u žandarmerijskoj stanici u Klisu batinanju, odakle su sprovedeni u sinjski zatvor, pa u gospički logor i druge zatvore.

D. Gizdić: »Dalmacija 1941«, drugo izdanje, str. 253.

12. kolovoz

Mjesni komitet KPH Split izdao letak u povodu štrajka radnika i namještenika u Splitu. U letku se, među ostalim, kaže: »Otkada je fašistička osvajačka noga zagazila u naš Split, njeni prvi koraci su bili da naš narod osiromaši, opljačka i da mu oduzme svaku slobodu. Fašisti su nas pljačkali na razne načine. Jedan od tih načina je bila lukava i drska pljačka kursom lire... Solidarnost cijelog naroda neka bude odgovor fašističkim zavojevacima ...«

D. Gizdić: »Dalmacija 1941«, drugo izdanje, str. 272—273.

Kod sela Sušaca, blizu Dicma, napadnut je od ustaša i domobrana Solinski partizanski odred. Pred nadmoćnjim neprijateljem odred se povukao u pravcu Solina. U borbi je poginuo Škaričić Danijel, a teže su ranjena 4 partizana, od kojih su dvojica zarobljena i to: Ante Katić, član Mjesnog komiteta KPH Solin, i Jerko Čerina, član Partije iz Solina. Obadvojica su strijeljani 26. kolovoza u Sinju. Ostali borci su se vratili u rajon Solina, gdje su izradili zemunice i gotovo svakodnevno vršili diverzije i napade na neprijatelja.

Zbornik VII, tom V, knj. 1, str. 336, 345, 359; knj. 2, str. 215; Arhiv VII, arhiva NDH, k. 152a, reg. br. 12/2-1.

13. kolovoz

Na poziv Mjesnog komiteta KPH Split sproveden generalni štrajk u znak solidarnosti s radnicima u Električnom poduzeću. Na brodogradilištu je po treći put stupilo u štrajk 80 posto radnika. Pripadnici različitih struka: metalci, građevinari, kožarci, krojači, drvodjelci, bojadisari i neki drugi, štrajkali su gotovo 100 posto. Štrajk je trajao tri dana, a četvrti su se, po direktivi Mjesnog komiteta, svi vratili na posao, izvojevavši kurs izmjene lire za dinar 38:100.

Zbornik VII, tom V, knj. 1, dokumenat 31; tom XIII, knj. 1, str. 326; Arhiv VII, arhiva talijanska, k. 540, reg. br. 8/4-1, 12/4-1, 48/3, 3/4, 4/4, 12/4. »Naš izvještaj«, organ PK KPH za Dalmaciju, br. 44, od 16. VIII 1941, Muzej narodne revolucije — Split.

Talijanske okupatorske vlasti, preko svog lista »San Marco«, proglašile civilnu mobilizaciju u nekoliko velikih poduzeća u Splitu i okolici radi osiguranja od sabotaža i javne sigurnosti. Mobilizirana poduzeća (splitsko Brodogradilište, tvornice cementa: u Majdanu, Solinu, Sućurcu i »Salonit« u Vranjicu, zatim Splitski vodovod. Plinara i Električno poduzeće) stavljena su pod jurisdikciju Vojnog ratnog suda u Šibeniku.

Zbornik VII, tom XIII, knj. 1, str. 315.

U Kambelovačkom gaju (u Kaštelima), po odluci Pokrajinskog komiteta KPH za Dalmaciju, formiran je Trogirsko-kaštelski partizanski odred. Imao je 58 boraca svrstanih u dva voda. Rasformiran je već sutradan, 14. kolovoza, po odluci Pokrajinskog komiteta.

Dušan Plenča: »Partizanski odredi Dalmacije 1941—1942«, str. 118; D. Gizić: »Dalmacija 1941«, drugo izdanje, str. 252.

14. kolovoz

U selu Košutama (kod Trilja) talijanske i ustaško-domobranske snage iz Sinja, Dicma i Trilja razbile Splitski partizanski odred. Tada su, pored komandanta odreda, španskog borca, Mirka Kovačevića-Lale, kasnije proglašen za narodnog heroja, poginulo još 5 partizana, jedan je ranjen, a 24 su uhvjeta. U tom sukobu poginuo je ustaški kapetan, 1 ustaša i 4 domobrana.

Zbornik VII, tom V, knj. 1, dokumenat 31, 130; Zbornik, tom XIII, knj. 1, str. 324; Arhiv VII, arhiva NDH, k. 152a, reg. br. 12/2-1.

Komanda talijanskog 6. armijskog korpusa obavijestila Prefekturu Split da će u gradu i okolici oko 3000 komunista, 15. kolovoza, otpočeti ustank protiv talijanskih okupatora i da u vezi toga poduzme potrebne mjere.

Izvještaj 6. korpusa od 14. 8. 1941. Arhiv VII, arhiva talijanska, k. 549, rg. br. 10/1-1, 11/1-4.

U Split stigla grupa od oko 200 radnika koji su trebali oputovati brodom za Metković i dalje za Njemačku na rad. Međutim, kako parobrod nije toga dana stigao radnici su ostali na obali, a Partija je to iskoristila i skoro polovicu njih nagovorila da odustanu od puta.

Izvještaj Velike župe Cetina u Omišu od 15. 8. 1941. Arhiv VII, arhiva NDH, k. 83, reg. br. 2/8-1.

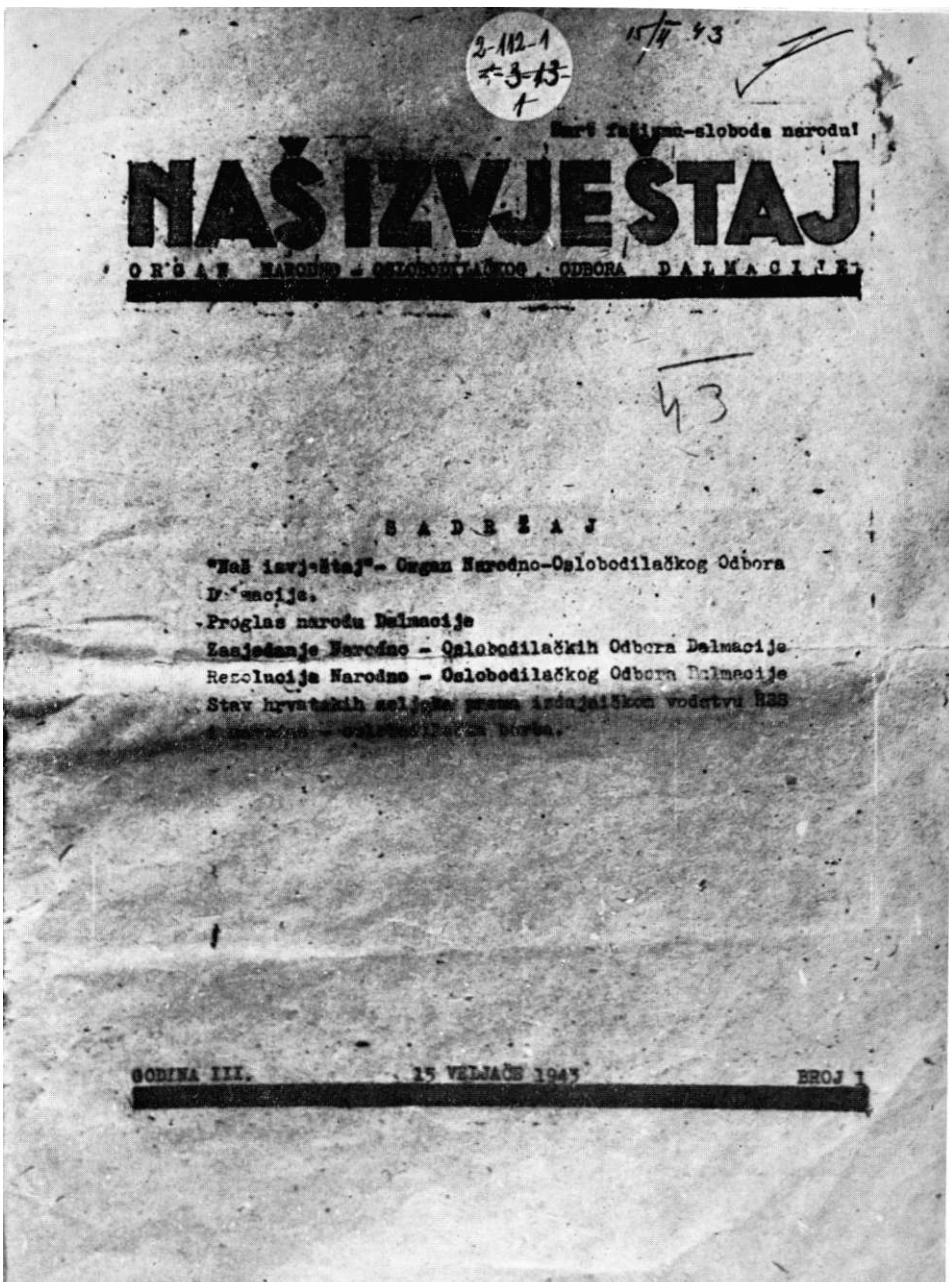
18. kolovoz

Komanda talijanske 2. armije brzojavom tražila od Generalštaba da se hitno uputi u Split 4. bersaljerski puk zbog akcije čišćenja komunista u zoni sjeverno-sjeveroistočno od Splita i štrajkova koji vladaju u gradu.

Zbornik VII, tom XIII, knj. 1, str. 323; Izvještaj 6. armijskog korpusa od 23. 8. 1941, Arhiv VII, arhiva talijanska, k. 419, reg. br. 3/14.

20. kolovoz

U Splitu, Pokrajinski komitet KPH za Dalmaciju izdao Platformu —• kao uputstva svim partijskim rukovodiocima i organizacijama radi pravilne

Prvi broj »Našeg izvještaja« izšao je 23. VI 1941. kao glasilo PK KPH za Dalmaciju a kasnije organ NOO Dalmacije. Do lipnja 1943. (kada je prestao izlaziti) izšlo je 175 brojeva

Čla^o KVJ oč^d 1940. Jedan i^e od najistaknutijih skojevskih aktivista u rukovodilaca u Šplitu. Strijeljan od Talijana sa 18 drugova 14. listopada 1941. u Trogiru, u 18. godini života

Pokret prvih partizanskih odreda iz Dalmacije dožvio je neuspjeh. Okupator je nemilosrdno obraćunao sa zarobljenim partizanima. Na slici: zarobljeni bорci Solinskog partizanskog odreda u Sinju noći strijeljanja

Strijeljanje zarobljenih boraca Prvog splitskog odreda u Ruduši kod Sinja 26. kolovoza 1941.

orientacije u radu i zauzimanja jednakog stava u razgovorima s pristašama građanskih stranaka i njihovim rukovodstvima.

D. Gizdić: »Dalmacija 1941«, drugo izdanje, str. 276.

Komanda talijanskog 6. armijskog korpusa naredila potčinjenim jedinicama da postave zasjede na cesti Split—Solin i Split—Stobreč, kako bi se onemogućio odlazak naoružanih skupina iz Splita i Solina u partizane.

Izvještaj 6. korpusa od 20. 8. 1941. Arhiv VII, arhiva talijanska, k. 549, reg. br. 12/l-1.

U Splitu je uhapšena cijela uprava bivšeg radničkog sportskog društva »Split«. Nekoliko njegovih nogometnika otišlo je u Splitski partizanski odred, ponijevši sa sobom klupske dresove i kopačke.

A. Kisić: »Ljetopis grada Splita«, rukopis, 1941, str. 135. Arhiv IHRPD, Inv. br. 57.

21. kolovoza

U Splitu, po direktivi Mjesnog komiteta Partije, obalni radnici izazvali požar na trgovačkom brodu »Niko Matković«, koji je natovaren sijenom i slamom za potrebe talijanske vojske, doputovao iz Ancone. Talijanska policija je uhapsila više lučkih radnika.

Zbornik VII, tom V, knj. 1, str. 94, 183; knj. 2, str. 213; »Vjesnik«, organ NOF-a Hrvatske, br. 5203, od 17. 8. 1961, str. 2.

U Splitu, posjetili talijanskog fašističkog prefekta Zerbina »Velikojugoslaveni« — dr Josip Jablanović, bivši ban Primorske banovine, dr Mirko Buić, ranije starosta Sokola u Splitu, dr Jakša Račić, bivši kraljev prijatelj, dr Zvonimir Šimunić, poznati policajac i drugi. U ime svih Zerbina je pozdravio dr Josip Jablanović.

A. Kisić: »Ljetopis grada Splita«, rukopis, 1941, str. 145. Arhiv IHRPD, Inv. br. 57. »Naš izvještaj«, organ PIC KPH za Dalmaciju, br. 54, od 30. VIII 1941. Muzej narodne revolucije — Split.

22. kolovoza

U Splitsku luku iz Albanije uplovio konvoj od tri velika parobroda i jedan manji natovaren municijom. Brodovi su prebacili 4. bersaljerski puk, kojeg je na traženje Komande 2. armije uputio Generalstab. Konvoj su pratili torpiljarka »Bassini« i ratni brod »Zmaj« i dva lovačka aviona.

A. Kisić: »Ljetopis grada Splita«, rukopis, 1941, str. 139. Arhiv IHRPD, Inv. br. 57.

Splitski biskup dr Kvirin Klement Bonefačić, sa svojim tajnikom dr Urbanom Krizomalijem, izvršio službeni posjet talijanskoj vojnoj bolnici i obišao bolesne vojnike.

A. Kisić: »Ljetopis grada Splita«, rukopis, 1941, str. 142. Arhiv IHRPD, Inv. br. 57.

23. kolovoza

U Splitu sa »Palazzo del Governo« (zgrada bivše Ispostave banske vlasti) fašisti digli su pročelja u kamenu isklesani hrvatski grb i postavili novi **u** kamenu isklesani talijanski fašistički grb.

A. Kisić: »Ljetopis grada Splita«, rukopis, 1941, str. 154.
Arhiv IHRPD, Inv. br. 57.

25. kolovoza

Civilni komesar općine Split Antonio Tacconi izdao oglas u kome poziva sve Židove da prijave do 3. rujna općinskom uredu sve svoje pokretne i nepokretnе stvari. U protivnom će biti kažnjeni izgnanstvom sa područja splitske općine.

A. Kisić: »Ljetopis grada Splita«, rukopis, 1941, str. 160.
Arhiv IHRPD, Inv. br. 57.

U Splitu rasturenji leci, umnoženi na pisaćoj mašini, upućeni hrvatskom narodu, radnicima, seljacima i omladini kojima se pozivaju u borbu protiv talijanskih okupatora i ustaša. Tokom noći premazane su talijanske parole i natpisi i na vidnim mjestima u gradu iscrtani amblemi srpa i čekića. Talijanski fašisti su uhapsili veći broj omladinaca.

Izvještaj Prefekture Split od 1. 9. 1941. Arhiv VII, arhiva talijanska, k. 542, reg. br. 23/114; Drago Gizdić: »Dalmacija 1941«, drugo izdanje, str. 286. A. Kisić: »Ljetopis grada Splita«, rukopis, 1941, str. 167. Arhiv IHRPD, Inv. br. 57.

26. kolovoza

U Sinju talijanski vojnici strijeljali 24 zarobljena partizana Splitskog i Solinskog partizanskog odreda i to: Čerina Antu (Solin), Katić Antuna (Solin), Stojanac šimuna (Dicmo), Krstulović Josipa (Split), Radetić Josipa (Sinj), Rogulj Dragutina (Mravince), Urlić Davora (Split), Duplančić Branka (Split), Frua Dušana (Split), Petrić Josipa (Split), Dujmić Mirka (Split), Ozretić Vjekoslava (Split), Borozan Nebojsu (Split), Matković Ivana (Kućine), Matković Marina (Kućine), Jelaska Petra (Split), Kurir Đordana (Split), Santini Freda (Split), Torkar Antuna (Makarska), Antonini Ivana (Makarska), Zelić Antuna (Split), Popović Antuna (Split), Markotić Josipa (Split), Skopljanac Tadiju (Split).

A. Kisić: »Ljetopis grada Splita«, rukopis, 1941, str. 167.
Arhiv IHRPD, Inv. br. 57; Zbornik, tom V, knj. 1, dokument 31, 143, 144.

Kolovoz k.

U Sinjskom zatvoru podlegao ranama i mučenju borac Splitskog partizanskog odreda Vinko Paić, kasnije proglašen za narodnog heroja.

»Zbornik narodnih heroja«, str. 586; D. Plenča: »Partizanski odredi Dalmacije 1941—1942«, str. 104.

U Splitu je do potkraj kolovoza otpušteno iz službe: u Ispostavi banske vlasti 90 službenika, u Financijskoj direkciji 40, Higijenskom zavodu 9 i u Bolnici 8. Cilj ovih fašističkih mjera bio je da se ukloni ne samo iz službe već i iz anektiranog područja što veći broj domaćeg stanovništva.

»Naš izvještaj«, organ PK KPH za Dalmaciju, br. 52, od 28. 8. 1941, Muzej narodne revolucije — Split.

RUJAN 1941.

3. rujan

Završeno je prijavljivanje imovine od strane Židova talijanskim vlastima u Splitu. Prijave su podnijele 704 porodice. U Splitu je tada boračilo oko 3500 Židova koji su pobegli sa teritorije NDH. Fašisti su im tom prilikom naredili da se do 15. rujna iz Splita isele na otok Korčulu.

A. Kisić: »Ljetopis grada Splita«, rukopis, 1941, str. 160, 184. Arhiv IHRPD, Inv. br. 57.

4. rujan

U Splitu, u kući Slavka Mađora, u bivšoj Smislakinoj, sada Ulica Rade Končara, održan sastanak Pokrajinskog komiteta KPH za Dalmaciju, na kojem je raspravljanje pitanje čišćenja partijskih organizacija od oportunističkih i kolebljivih članova, svih onih koji postaju kočnica uspješnom razvitu oružane borbe i koji su se loše ponijeli prilikom formiranja partizanskih odreda u kolovozu mjesecu, kao i u dosadašnjim diverzantskim i ostalim akcijama.

D. Gizdić: »Dalmacija 1941«, drugo izdanje, str. 298.

5. rujan

Na Bačvicama u Splitu talijanski fašisti vršili pretres kuća, a u brodogradilištu uhapsili nekoliko radnika osumnjičenih da posjeduju »komunističke letke«.

A. Kisić: »Ljetopis grada Splita«, rukopis, 1941, str. 185. Arhiv Instituta za historiju radničkog pokreta Dalmacije, Split, Inv. br. 57.

6. rujan

U povodu dolaska guvernera Dalmacije Bastianinija iz Zadra u Split, civilni komesar općine Antonio Tacconi izdao naredbu: »... Od danas do daljnje naredbe sav grad mora biti u zastavama. Sa svakog balkona i sa svakog prozora imaju se vijati sveti barjaci Domovine, u znak počasti i pozdrava Njegove Ekselencije Bastianiniju, Namjesniku za Dalmaciju i Inspektoru Fašističke Nacionalne stranke.« Bastianini je jahtom stigao predvečer u Split, ali osim fašista nije nitko drugi prisustvovao dočeku i pored naređenja veslačkim klubovima »Gusaru« i »HVK«, kao i jedriličarskom klubu »Labud« da sa svojim čamcima sačekaju u luci dolazak guvernera, veći dio članova tih klubova odbio je da se odazove fašističkom naređenju. U znak protesta, u brodogradilištu Split toga dana 17 radnika nije došlo na posao. Radnici su pocjepali propusnice koje su im bile date da obavezno

prisustvuju njegovom dočeku. Uprava brodogradilišta im je zbog toga 13. rujna dala otkaz.

Izvještaj karabinjerske čete u Splitu od 13. 9. 1941. Arhiv VII, mikroteka, SUP Split, film 1/316; A. Kisić: »Ljetopis grada Splita«, rukopis, 1941, str. 185, 186, 188, 217. Arhiv IHRPD, Inv. br. 57.

U Splitu fašisti uhapsili kapetana Matkovića, vlasnika parobroda »Ivo Matković« i »Niko Matković«, a cjelokupnu imovinu mu zaplijenili.

Izvještaj Ministarstva vanjskih poslova NDH, od 31. 10. 1941. Arhiv VII, arhiva NDH, k. 320, reg. br. 7/1-155.

U Splitu talijanski okupator prekrstio Hajdukovo igralište i dao mu naziv »Campo sportivo Bruno Mussolini« — ime Mussolinijeva sina.

A. Kisić: »Ljetopis grada Splita«, rukopis, 1941, str. 187. Arhiv IHRPD, Inv. br. 57.

7. rujan

U Splitu, u čast guvernera Bastianinija, fašisti organizirali veliku vojničku paradu. Svi pokušaji okupatora da izvuče na ulice Splita građanstvo nisu uspjeli. Poslije parade, u hotelu »Ambasador«, guverner je priredio zakusku na koju su bili pozvani neki bivši ministri, ban Primorske banovine i predstavnici političkih stranaka bivšeg jugoslavenskog režima: dr Jablanović, dr Buić, senator Novaković-Longo i još jedanaest drugih ličnosti.

Materijal Ministarstva vanjskih poslova NDH. Arhiv VII, arhiva NDH, k. 234, reg. br. 3/2-7; Izvještaj Veliike župe Cetina u Omišu od 10. 9. 1941, arhiva NDH, k. 235, reg. br. 6/1-2; D. Gizdić: »Dalmacija 1941«, drugo izdanje, str. 302.

8. rujan

Guverner Dalmacije Bastianini učinio posjet Solinu i Kaštelima. U hotelu »Palače« u Kaštelima guverner je priredio banket, kojemu je prisustvovalo oko 140 fašističkih funkcionera. Pokrajinski komitet KPH za Dalmaciju planirao je da preko Bergam Gaspara organizira trovanje prisutnih ubacivanjem otrova u vino, ali je ta namjera osujećena. Talijani su doveli u hotel svoje povjerljive ljude iz Splita, a zgrada je bila osigurana karabinjerima. Prilikom posjete guvernera cementnim tvornicama u Solinskom bazenu radnici su bojkotirali njegov doček, tako da nije imao kome da održi planirani

A. Kisić: »Ljetopis grada Splita«, rukopis, 1941, str. 199, 204. Arhiv Instituta za historiju radničkog pokreta Dalmacije, Split Inv. br. 57; Drago Gizdić: »Dalmacija 1941«, drugo izdanje, str. 308.

11. rujan

U Splitu, u Ulici Brankov prilaz, sada Nazorov prilaz 5, formirana je od članova KPJ, prva udarna grupa, koja je tri dana kasnije izvršila prvu oružanu akciju u gradu.

Tatjana Kovač, Mijo Vojnović: »U spomen revoluciji«, str. 99, IHRPD 1976.

U Splitu, talijanski fašisti uhapsili Luku Delića iz Tararine ulice broj 6, braću Franu i Antu Marinovića iz ulice Prvanova br. 7, Božu Janića i Ivana Marcela iz Radunica ulice br. 20 i 25, sada Trumbićeva ulica, kod kojih su prilikom pretresa stana pronađeni subverzivni leci.

Izyještaj karabinjera Split od 12. 9. 1941. Arhiv VII, arhiva talijanska, k. 954, reg. br. 2/7.

12. rujan

U Splitu fašistička policija pozvala sve profesore srednjih škola. Policijski komesar ih je pojedinačno saslušao i provjerio da li su arijevci, a zatim im dao do znanja da se ne smiju baviti politikom i to isto ne smiju dozvoliti svojim učenicima. One učenike za koje saznaju da se bave politikom moraju prijaviti i isti će odmah biti izbačeni iz škola.

A. Kisić: »Ljetopis grada Splita«, rukopis, 1941, str. 211. Arhiv IHRPD, Inv. br. 57.

13/14. rujan

U Splitu, u Bilanovoj ulici, talijanski fašisti prilikom hapšenja ubili radnika Božu Ajdukovića člana KPH.

Zbornik VII, tom V, knj. 1, str. 94; Izyještaj Ispostave karabinjera u Splitu od 14. 9. 1941. Arhiv VII, arhiva talijanska, k. 541, reg. br. 13/5a; A. Kisić: »Ljetopis grada Splita«, rukopis, 1941, str. 214. Arhiv IHRPD, Inv. br. 57.

14. rujan

Kao odgovor na ubistvo člana Partije Bože Ajdukovića, prošle noći, Mjesni komitet KPH pripremio dvije oružane akcije u Splitu. Pred kasarnom »Roma« na Gripama, udarna grupa je bacila bombu na talijanske vojnike i fašiste koji su se vraćali iz grada. Ranjeno je pet vojnika. U isto vrijeme, druga grupa, Bruno Ivanović, Ante Vrdoljak, Indo Marković i Ciro Odrljin napali su patrolu karabinjera u Plinarskoj ulici. Od bačene bombe i vatrom iz pištolja ranjena su dva karabinjera, od kojih je jedan podlegao ranama.

Zbornik VII, tom XIII, knj. 1, str. 485, 491, 501; tom V, knj. 1, str. 416; Izyještaj 6. korpusa od 15. 9. 1941. Arhiv VII, arhiva talijanska, k. 541, reg. br. 11/5-1; Stenografske bilješke. Arhiv VII, arhiva NÖB, k. 2005, reg. br. 3-9/5.

U splitskom izdanju lista »San Marco« objavljena je naredba Komande talijanske 2. armije za poduzimanje oštih mjera u cilju prekidanja ili pak smanjivanja akcija NOP-a: »... Onaj koji bude zatečen u posjedu vatrengor oružja, strijeljiva ili praskavih stvari bit će kažnen smrću strijeljanjem«; isto se predviđa za onoga u čijoj se kući nadu spomenuti materijali; smrću se kažnjava »svako djelo počinjeno protiv osobe i imovine sa svrhom ugrožavanja punog mira«, a kazna se izvršava na licu mjesta. Smrtna kazna imala se primijeniti prema svakome onome »koji ugrožava talijanske oružane snage ili ošteće industrijska poduzeća, željezničke pruge...« Ovom naredbom je, dakle, smrtna kazna predviđena za svaki akt sabotaže, diverzije i oružane akcije, kao i drugih oblika aktivnosti pripadnika NOP-a protiv okupatora.

R. Guberina: »Prilozi«, Zadarska revija br. 6/1966, str. 481.

15. rujan

U Splitu, kao odmazdu za bačene bombe dan ranije, po naređenju talijanskog štaba 6. armijskog korpusa, strijeljani su splitski rodoljubi Božo Jerinčić i Ivan Juretić.

Zbornik VII, tom V, knj. 1, str. 416.

Rujan s.

Radnici brodogradilišta oštetili jahtu kojom je guverner Bastianini stigao u Split. Također su oštetili ležajeve osovina propelera i kormila na razaraču »Split«.

Zbornik VII, tom V, knj. 2, str. 213.

16. rujan

U Križevoj ulici u Splitu, u trgovackoj radnji Paške Kaliterne, prvaka Hrvatske seljačke stranke za Dalmaciju, vođen razgovor između njega i predstavnika NOP-a Vicka Krstulovića. Međutim, HSS-ovci, na čelu sa Kaliternom, nisu bili za borbu protiv okupatora, već su otvoreno istupali protiv oružane borbe i protiv Partije koja tu borbu organizira. »Mi s vama ne možemo imati nikakve suradnje, jer rušite pruge, srušili ste poštu u Zagrebu i stvarate narodu štete. Eto, sad nemamo ni veze sa Zagrebom«, rekao je Kaliterna. Sva obrazloženja i dokazivanja naših predstavnika na ovom i u ranijim kontaktima sa HSS-ovcima o nužnosti rušenja svega što koristi neprijatelju ostala su uzaludna.

D. Gizdić: »Dalmacija 1941«, str. 317.

Iz tvornice cementa u Solinskom bazenu, po nalogu talijanskih vlasti, otpušteni su svi radnici na koje se sumnjalo da su organizirali bojkot dočeka guvernera Dalmacije Bastianinija prigodom njegova posjeta tim tvornicama.

D. Gizdić: »Dalmacija 1941«, drugo izdanje, str. 315.

U Splitu, talijanski fašisti organizirali sprovod karabinjeru koji je uslijed bačene bombe 14. rujna podlegao ranama. Pozvano je građanstvo, i na njih vršen pritisak da učestvuju u sprovodu ali se narod nije odazvao.

A. Kisić: »Ljetopis grada Splita«, rukopis, 1941, str. 221.
Arhiv IHRPD, Inv. br. 57.

17. rujan

Kvestura u Splitu naredila karabinjerima da odmah uđu u trag i ponovo uhapse Spličanina komunistu Matu Bilobrka i sprovedu ga u policiju, ali nisu uspjeli. Nakon hapšenja, 27. lipnja, i brzog puštanja na slobodu, Bilobrk je radio u rukovodstvu Narodne pomoći, organizirao mnoge akcije i rukovodio diverzantskim grupama u gradu. Krajem godine otišao je u NOVJ. U toku NOB-e i poslije rata nalazio se na visokim vojnim položajima, a umro je 1976. godine kao aktivni general-pukovnik JNA.

Arhiv VII, arhiva talijanska, k. 549, f. 2, d. 3; Vojna enciklopedija, drugo izdanje, knj. 1, str. 612.

15. rujan

Zbog učestalih sabotaža i diverzija Komanda divizije »Cacciatori delle Alpi« uputila iz Splita: u Solin 2. divizion 1. artiljerijskog puka; u Klis 1. bataljon 51. puka, U Kaštel Stari Mitraljesku četu crnih košulja; a u Kaštel Lukšić 105. bataljon crnih košulja.

Izvještaj divizije »Cacciatori delle Alpi« od 18. 9. 1941. Arhiv VII, arhiva talijanska, k. 663, reg. br. 1/11.

19. rujan

U Splitu, članovi SKOJ-a rasturili letak što ga je, u povodu napada Njemačke na SSSR, izdao CK SKOJ-a 1. srpnja, s pozivom omladini Jugoslavije da krene u borbu protiv okupatora. Letak je na hrvatskom jeziku a umnožen na ciklostilu.

Izvještaj (sa priloženim prevodom letka) karabinjerske čete u Splitu od 20. i 30. 9. 1941. Arhiv VII, arhiva talijanska, k. 541, reg. br. 24/5-8; k. 542, reg. br. 34/11-2, 41/11-1.

U Splitu je Ante Smolčić, član Partije i rukovodilac dizalice na obali, podmetnuo požar u glavno skladište bivše carinarnice na mulu sv. Duje, u kojem se nalazila veća količina hrane i razna oprema za talijansku vojsku, među kojom ručne bombe i municija. Gotovo cijela zgrada sa cijelokupnom robom je izgorjela, a pričinjena šteta, osim uništene zgrade, je iznosila oko 300.000 lira.

Izvještaj Prefekture Split od 20. 9. 1941. Arhiv VII, arhiva talijanska, k. 541, reg. br. 16/5-1; Drago Gizdić: »Dalmacija 1941«, drugo izdanje, str. 318.

Formiran splitski »fašio« — osnovna organizacija fašističke stranke — od Talijana nedavno doseljenih iz Italije i nekih optanata, mahom Slavena koji su se opredijelili za Italiju poslije prvog svjetskog rata. Za vicefederala postavljen je Giovanni Savo, za njegova zamjenika Revellio Bonavia, a za ostale članove Bonaventuro Foretich, Antonio Krstulović, Ivan Foretich, Adolfo Fiorini, Luigi Presel, Antonio Biuk, Miccheli Vitturi i još šestorica fašista koji su došli iz Italije.

D. Gizdić: »Dalmacija 1941«, drugo izdanje, str. 320.

20. rujan

Talijanski fašisti, upućeni 18. rujna iz Splita u Kaštela i Solin, blokirali sav Solinski bazen s namjerom da pohvataju partizane. Kad nisu do njih došli uhapsili su 25 rodoljuba kao taoce.

D. Gizdić: »Dalmacija 1941«, drugo izdanje, str. 319.

21. rujan

Na splitskim ulicama članovi Partije rasturili letke.

Zbornik VII, tom XIII, knj. 1, str. 510.

Održan sastanak direktora svih splitskih srednjih škola na kome su upoznati sa odlukom fašističkih vlasti da se nastava u školama, koje počinju sa radom 29. rujna, izvodi samo na talijanskom jeziku. To je bila samo

jedna od mnogobrojnih mjera koje su poduzimali fašisti u cilju odnarođavanja naše omladine. U vezi toga »Naš izvještaj«, organ PK KPH za Dalmaciju obratio se 13. listopada đacima i profesorima riječima: »Đaci, profesori, direktori govorite, pišite i učite samo našim hrvatskim jezikom! Napred! sa cijelim narodom u jedinstveni nacionalno oslobodilački front! Van s tuđinama!«

»Naš izvještaj«, organ PK KPH za Dalmaciju, br. 97 od 13. 10. 1941, Muzej narodne revolucije — Split.

22. rujan

Zagrebački »Novi list« objavio brzojav koji je sa kotarskog sastanka bivše organizacije HSS-a u Splitu upućen poglavniku NDH Paveliću, a u kome se kaže: »... Šaljemo Vam iskrene pozdrave vjernosti i odanosti, te se potpuno slažemo sa izjavom hrvatskih narodnih zastupnika i ostalih časnika od 10. kolovoza 1941.« Brzojav je potpisao Stipe Matijević, narodni zastupnik.

A. Kisić: »Ljetopis grada Splita«, rukopis, 1941, str. 233. Arhiv IHRPD, Inv. br. 57.

23. rujan

Centar Splita blokirala talijanska vojska i vršila pretres kuća. Sutradan je izišlo saopćenje da je promet po ulicama dozvoljen samo od 6 sati ujutro do 6 sati navečer.

Zbornik VII, tom V, knj. 1, str. 225.

24. rujan

U Splitu, na početku Križeve ulice, sada Ulica Jerka Ivančića, Boris Popović iz Poljudske ceste (Poljud) br. 7, član Partije, teško je ranio poznatog talijanskog špijuna Splićanina Zvonimira Kukoča-Petraella, koji je zahvaljujući brzoj intervenciji liječnika u splitskoj bolnici ostao u životu. Po kapitulaciji Italije pobegao je u Italiju.

Zbornik VII, tom V, knj. 1, str. 184, 428; Izvještaj Velike župe Cetina u Omišu od 26. 9. 1941. Arhiv VII, arhiva NDH, k. 220, reg. br. 52/5-1.

U Solinu, kasno uvečer, bačene su dvije bombe na jednu talijansku baraku. Žrtava nije bilo, ali Talijani su od straha pobegli u susjednu kuću i do jutra se nisu usudili izići.

Zbornik VII, tom V, knj. 1, str. 225.

Talijanske vlasti u Splitu izdale saopćenje kojim je raspisana nagrada od 10.000—50.000 lira onome tko prijavi terorističku bandu u gradu.

Zbornik VII, tom V, knj. 1, str. 225.

U Splitu, u ulici Dosud br. 10, talijanska patrola sastavljena od policije, karabinjera i crnih košuljaša, uhvatila na sastanku grupu poljskih i njemačkih Židova u zgradи Sinagoge gdje su proslavlјali židovsku Novu godinu. Zaplijenjena je arhiva na stranim jezicima koju je Kvestura uzela u ispitivanje.

Zbornik VII, tom XIII, knj. 1, str. 523.

»

15. rujan

U Splitu, pod rukovodstvom Eda Santinija, sekretara Mjesnog komiteta i rukovodilaca SKOJ-a, demonstriralo ispred Srednje tehničke škole i ispred Kazališta oko 600 učenika i učenica srednjih škola protiv pokušaja neprijatelja da ih uvuče u razne fašističke organizacije i protiv uvođenja talijanskog jezika u školsku administraciju. Grupa učenika formirala je, u ime drugova, sljedeće zahtjeve: sastavljanje svjedodžbi isključivo na hrvatskom jeziku; predaju istih u roku od tri dana, oslobođanje od obaveznog upisivanja u fašističku partiju. Demonstranti su pjevali »Marjane, Marjane«, »Ej Slaveni«, »Nije ova zemlja talijanska« i druge. Fašisti su rasturili demonstrante i uhapsili 24, od toga 10 učenica. Među njima nalazila se i nastavnica Ženske gimnazije Vesna Šmodlaka udata Sikimić. Deset demonstranata je ozlijedeno.

»Naš izvještaj«, organ PK KPH za Dalmaciju, broj 92 od 8. 10. 1941. Muzej narodne revolucije — Split.

U Splitu fašisti demolirali prostorije židovskog društva »Jadera«, koje su se nalazile u blizini hotela »Jozević«.

A. Kisić: »Ljetopis grada Splita«, rukopis, 1941, str. 233. Arhiv IHRPD, Inv. br. 57.

27. rujan

U Splitu, na raznim mjestima, članovi SKOJ-a rasturili letak kojeg je 25. rujna izdao Pokrajinski komitet SKOJ-a za Dalmaciju s pozivom omladinici Dalmacije da, zajedno sa ostalom omladinom Jugoslavije, stupi u borbu protiv okupatora.

Izvještaj Prefekture Split (sa priloženim letkom na talijanskom jeziku) od 28. 9. 1941. Arhiv VII, arhiva talijanska, k. 541, reg. br. 24/5-1; k. 542, reg. br. 11/12-1.

U splitskoj električnoj centrali, po zidovima i vratima, ispisane olovkom na hrvatskom jeziku parole: »Doli fašizam«, »Zaklaćemo vas kao jaganjce«, »Hoćemo kožu najvećih zlikovaca Mussolinia i Hitlera«, »živio crveni rat« itd.

Zbornik VII, tom XIII, knj. 1, str. 529.

29. rujan

Na splitskoj tržnici, pred trgovinom poznatog faštiste Fiorinia i pred trgovinom Bože Buzdovčića, oko 300 žena demonstriralo protiv nestaćice namirnica i protiv visokih cijena.

»Naš izvještaj«, organ PK KPH za Dalmaciju, br. 86, od 2. X 1941. Muzej narodne revolucije — Split.
D. Gizić: »Dalmacija 1941«, drugo izdanje, str. 326.

LISTOPAD 1941.

1. listopad

U Splitu, oko 21 sat, Veljko Neškovčin, član udarne grupe, izvršio atentat na predsjednika HRS-a Luku Čulića u njegovom stanu, Kod Mosta. Teško je ranjen, ali je ostao u životu. Čulić je prije rata bio funkcijer HSS i predsjednik HRS, poznat po svojoj borbi protiv radničkog pokreta. Od osnivanja Nezavisne Države Hrvatske (NDH) prišao je ustašama i dalje ostao na položaju predsjednika HRS nad kojim su ustaše preuzele rukovodstvo. Zbog svog protunarodnog djelovanja, po završetku rata osuđen je od Narodnog suda na smrt i strijeljan 1945. godine.

Zbornik VII, tom V, knj. 1, str. 184, 454; Izvještaj Velike župe Cetina u Omišu od 7. 10. 1941. Arhiv VII, arhiva NDH, k. 220, reg. br. 24/9-1.

Kvestura Splita izdala proglašenje kojim se pozivaju svi »stranci« da se do kraja mjeseca prijave policiji radi dobivanja dozvole boravka. Strancima su smatrali one građane koji nisu rođeni na anektiranom teritoriju i tu ne žive najmanje 15 godina.

Izvještaj Ministarstva vanjskih poslova od 9. 10. 1941.
Arhiv VII, arhiva NDH, k. 320, reg. br. 7/1-43. /

3. listopad

U Splitu su fašisti, toga dana i sutradan, na Pazaru, ribarnici i na solinskoj cesti ženama oduzimali zlatni nakit: prstenje, kolajne i naušnice, a muškarcima vjenčani prsten. To je bio »dar Domovini«.

A. Kisić: »Ljetopis grada Splita«, rukopis, 1941, str. 252, 254. Arhiv IHRPD, Inv. br. 57. »Naš izvještaj«, organ PK KPH za Dalmaciju, br. 89, od 5. X 1941, Muzej narodne revolucije — Split.

Listopad p.

U Split stigao iz Nikšića, sa legalnom talijanskom propusnicom četnički vojvoda iz balkanskih ratova Ilija Trifunović-Birčanin. Čim je došao oko njega se okuplja društvena i politička građanska elita doratne Jugoslavije iz Splita i nekih krajeva Dalmacije. U kući dr Tome Mimice održan je sastanak kojem su pored Mimice i Trifunovića prisustvovali Niko Bartulović i Radmilo Grdić. Na sastanku je dogovoren o suradnji s Talijanima protiv partizana. Talijani, kojima je bila poznata Trifunovićeva misija, prihvataju ga u svojstvu komandanta »bosanskih, ličko-dalmatinskih i hercegovačkih četničkih odreda«.

Arhiv VII, arhiva četnička, k. 245, reg. br. 1/1-2. »Naš izvještaj«, organ PK KPH za Dalmaciju, br. 104, od 20. X 1941, Muzej narodne revolucije — Split.

U Split došao, sakriven u poštanskom vagonu, sekretar Centralnog komiteta KPH Rade Končar da bi pružio pomoć partijskoj organizaciji u

Dalmaciji, kako bi se što prije oporavila od udaraca koji joj je bio zadan stradanjem prvih partizanskih odreda.

Ivan Očak — Jovo Popović: »Končar — sekretar partiie« Zagreb 1976, str. 453.

4. listopad

Guverner Dalmacije Giuseppe Bastianini izdao naredbu o ukidanju splitske odvjetničke komore, a njenu je nadležnost preuzeila posebno formirana komisija na čelu sa splitskim prefektom, koja je, na osnovu te naredbe, mogla oduzeti pravo odvjetništva onima koji ne govore i pišu perfektno talijanski i koji su radili protiv »interesa nacije«. U istom se smislu postupilo prema općinskim bilježnicima.

Zbornik IHRPD, 3, 1975, str. 285.

5. listopad

U Spl'tu, na sastanku Pokrajinskog komiteta KPH za Dalmaciju, sekretar CK KPH Rade Končar ukazao na slabosti u dosadašnjem razvoju NOP-a u Dalmaciji i istakao da, s obzirom na tradicije KP u ovom kraju i njen utjecaj na mase, oružana borba u ovom dijelu naše zemlje može biti daleko masovnija, da oružane grupe smjelije ulaze u akcije, da se po gradovima, a osobito u Splitu, još više povećaju diverzantske akcije i oružani napadi i istakao još niz drugih zadataka, značajnih za razvoj NOP-a.

Zbornik VII, tom V, knj. 1, str. 217—226; D. Gizdić: »Dalmacija 1941«, drugo izdanje, str. 331.

6. listopad

Pod rukovodstvom Mjesnog komiteta KPH u Splitu zapaljen talijanski transportni brod »Palermo« od 5.500 bruto-registarskih tona, usidren u luci kod Javnih skladišta. Talijanska policija je uhapsila sve radnike koji su radili na istovaru broda.

Zbornik VII, tom V, knj. 1, dokumenat 76; tom XIII, knj. 1, str. 545. »Naš izvještaj«, organ PK KPH za Dalmaciju, broj 91 od 7. 10. 1941, Muzej narodne revolucije — Split.

U zaseoku Rupotini, kod Solina, talijanski vojnik, bez zaustavljanja i opomene ubio seljaka Andriju Bobana.

Zbornik VII, tom XIII, knj. 1, str. 547. »Naš izvještaj«, organ PK KPH za Dalmaciju, br. 95 od 11. 10. 1941. Muzej narodne revolucije — Split.

7. listopad

U Splitu rasturen letak što ga je izdao i umnožio na ciklostilu Mjesni komitet KPH Split pod naslovom »Prva omladinska demonstracija 25. rujna 1941«, a u povodu demonstracija srednjoškolske omladine u Splitu.

Zbornik VII, tom V, knj. 1, str. 237; tom XIII, knj. 1, str. 549.

U Splitu, na željezničkoj stanici, udarne grupe spalile šest vagona slame namijenjene talijanskoj vojsci.

Zbornik VII, tom V, knj. 2, str. 16.

U tvornici cementa u Majdanu radnici uništili dva sita zbog čega su peći obustavile rad. Poslije toga tvornica je radila samo sa 25 posto produkcije.

Zbornik VII, tom V, knj. 2, str. 16, 55.

11. listopad

U Splitu, u Viškoj ulici, član KPJ Ante Jonić bacio bombu na automobil u kome su se vozili domaći fašisti Luigi Pressel i Antonio Krstulovich, pomorski agenti i članovi fašističke organizacije. Automobil je oštećen a Pressel je ranjen. Talijanski fašisti su pretresli veći broj okolnih kuća i uhapsili 62 osobe.

U Sj

Zbornik VII, tom V, knj. 1, str. 229; tom XIII, knj. 1, str. 559. Mate Bilobrk: Iz rada partijske organizacije Splita 1941, Ustanak naroda Jugoslavije 1941 — IV knjiga, Vojno-izdavački zavod JNA »Vojno delo«, Beograd 1964.
»Naš izvještaj«, organ PK KPH za Dalmaciju, br. 98, od 14. X 1941, Muzej narodne revolucije — Split.

13. listopad

Izvanredni sud za Dalmaciju (Tribunale Straordinario) na pretresima u Šibeniku (13. listopada) i Splitu (14. listopada) osudio je 17 rodoljuba na smrt (6 na pretresu u Šibeniku i 11 na pretresu u Splitu) i 17 lica (7 u Šibeniku i 10 u Splitu) na vremenske kazne od 2 do 20 godina robije.

Zbornik VII, tom V, knj. 1, str. 230, 478; tom XIII, knj. 1, str. 569; Izvještaj Prefekture u Zadru od 22. 10. 1941. Arhiv VII, arhiva talijanska, k. 542, reg. br. 23/12.

U Splitu članovi Partije bacili dvije bombe na skladište municije 22. auto-odreda divizije »Cacciatori delle Alpi«, koje se nalazilo blizu bivšeg Školskog vježbališta. Uništeno je 480 litara ulja za motore.

Zbornik VII, tom V, knj. 1, str. 229; tom XIII, knj. 1, str. 569; Antun Kisić: »Ljetopis grada Splita«, rukopis, 1941, str. 283.

U Splitu, na sportskom igralištu »Hajduka« (»Bruno Mussolini«), članovi udarnih grupa bacili nekoliko bombi na kantonman 3. vatrogasnog bataljona, ali bez posljedica.

Zbornik VII, tom V, knj. 1, str. 230; tom XIII, knj. 1, str. 575.

14. listopad

U arhivi planova splitskog brodogradilišta izazvan požar koji su fašisti ubrzo pogasili.

Zbornik VII, tom XIII, knj. 1, str. 569, 612; Izvještaj Kvesture u Splitu od 19. 10. 1941. Arhiv VII, arhiva talijanska, k. 549, reg. br. 23/1.

Guverner Dalmacije Bastianini zatražio od Ministarstva unutrašnjih poslova u Rimu da se, zbog sve teže političke situacije, naročito javne sigurnosti, poveća broj osoblja policije u splitskoj provinciji.

Izvještaj guvernera Dalmacije od 14. 10. 1941. Arhiv VII, arhiva talijanska, k. 543, reg. br. 13/15.

15. listopad

Na osnovi presude Izvanrednog suda za Dalmaciju od 14. listopada, u tvrđavi Kamerlengo u Trogiru, talijanski fašisti strijeljali su člana Mjesnog komiteta SKOJ-a za Split Matu Golema, kasnije proglašenog za narodnog heroja i još 11 splitskih rodoljuba: Tomo, Josip i Jure Mrduljaš, Ante Vidović, Mate Čerina, Šime Krstulović, Ljubo Mašić, Davor Matković, Rudolf Viđak, Eduard Ferderber i Ivan Miletić. U izvještaju Izvanrednog suda za Dalmaciju od 20. listopada o držanju komunista na strijeljanju se pored ostalog kaže: »... Osuđenici, koji su za vrijeme pretresa imali pasivno držanje, pretvarajući se kao da ne znaju talijanski jezik i tvrdeći da nikada nisu pripadali Komunističkoj partiji niti da su kada slijedili tu nauku, te da se među sobom ne poznaju, saslušali su čitanje presude s očitim i razmetljivim cinizmom ... Prilikom prijevoza na mjesto izvršenja smrtne kazne započeše da pjevaju Internacionalu, ali su učutkani energičnom i brzom intervencijom karabinjera koji su bili u pratinji... Pred vodom za strijeljanje, oni koji su imali slobodne ruke izmijenile komunistički pozdrav pružajući ruku stisnutom pesnicom, sve dok ih plotuni nisu oborili...«

Zbornik VII, tom V, knj. 1, str. 212, 230, 478; tom XIII, knj. 1, str. 569.

U splitskom brodogradilištu radnici podmetnuli eksploziv u ložiste kotla minonosca »Orao«, kome su talijanski okupatori dali ime »Vergada«. Brod je teško oštećen. Zbog toga fašisti su uhapsili 105 radnika brodogradilišta.

Zbornik VII, tom V, knj. 1, str. 230; tom XIII, knj. 1, str. 569, 612.

Iz Glavne pošte u Splitu drugovi Mate Bilobrk i Krešo Jerin oteli gešteter-aparat najmodernijeg tipa, koji je radio pomoću struje. Uz pomoć tridesetak drugova aparat je iz pošte prenijet u kuću Šime Poduje. Na njemu je neko vrijeme štampan i list »Naš izvještaj«.

D. Gizdić: »Dalmacija 1941«, drugo izdanje, str. 349.

16. listopad

U Splitu, pod najtežim uvjetima fašističke okupacije izašao 100. broj lista »Naš izvještaj«, glasila PK KPH za Dalmaciju.

»Naš izvještaj«, br. 100, od 16. 10. 1941. Muzej narodne revolucije — Split.

18. listopad

U Splitu, u oficirskoj menzi, otrovano je vino namijenjeno talijanskim oficirima. Prije nego se oficirima serviralo, dva vojnika su ranije kušala to vino, ali su odmah pali u nesvjest i prenijeti u bolnicu.

Zbornik VII, tom V, knj. 1, str. 229.

19. listopad

U Splitu diverzanti bacili bombu na skladište goriva 22. auto-odreda divizije »Cacciatori delle Alpi«, ali nije pričinjena šteta. Druga bomba bačena je na talijansku patrolu od jednog karabinjera i četiri vojnika na raskršću

Corso Italia (sada Prvoboraca) sa Smodlakinom ulicom (sada Rade Končara). Ranjen je jedan narednik i jedan pripadnik crnih košulja. Talijani su izvršili u Splitu brojna hapšenja.

Zbornik VII, tom V, knj. 1, str. 230; tom XIII, knj. 1, str. 473, 575, 583. »Naš izvještaj«, organ PK KPH za Dalmaciju, br. 105, od 21. X 1941, Muzej narodne revolucije — Split.

20. listopad

Iz Splita Pokrajinski komitet KPH za Dalmaciju uputio poziv narodu Dalmacije na općenarodni ustanak protiv talijanskog okupatora. U pozivu, pored ostalog, stoji: »... Diži se narode u Dalmaciji! Ni mi ne smijemo zaostati! Stupajmo složno u jedinstven nacionalno-oslobodilački front sa ostalim narodima Jugoslavije! Zbijmo se čvrsto u borbene redove svi koji smo spremni boriti se protiv okupatora i njihovih domaćih slugu, bez obzira na klasnu, nacionalnu, vjersku i političku pripadnost! ...«

Zbornik VII, tom V, knj. 1, str. 211—213.

U Splitu, kod Porta Aurea (sada Zlatna vrata), član Partije Andrija Remenji bacio bombu na talijansku patrolu koju su sačinjavali karabinjeri i vojnici crnih košulja. Poslije pola sata, na Narodnom trgu, u blizini istog mjeseta Krešo Jerin je bacio drugu bombu. Ranjeno je 7 talijanskih vojnika i nekoliko civila. Do ranjavanja civila došlo je uslijed nepreciznog bacanja bombe u samoobrani. Talijani su izvršili brojna hapšenja u Splitu.

Zbornik VII, tom XIII, knj. 1, str. 473, 575; Arhiv VII; arhiva NOB, k. 2005, reg. br. 3—9/5. Izvještaj karabinjera — Split od 21. 10. 1941. Arhiv VII, arhiva talijanska, k. 542, reg. br. 25/12-2. »Naš izvještaj«, organ PK KPH za Dalmaciju, br. 106, od 22. 10. 1941, Muzej narodne revolucije — Split.

Preko svog lista »Naš izvještaj« br. 104, koji je štampan u Splitu, Pokrajinski komitet KPH za Dalmaciju upoznao narod Dalmacije sa izdajničkim radom tzv. Srpskog komiteta u Splitu. Na uvodnom mjestu je pisalo: »Urukalo, Jevđević, Buić, Birčanin i kompanija spremaju novu izdaju srpskog naroda. Kako saznajemo, tzv. Srpski komitet u Splitu, koji, među ostalima, sačinjavaju Urukalo, Jevđević, Buić, Birčanin, Grdić i dr., složio se s talijanskim okupatorskim vlastima u tome da će pomoći okupatorima da »umire« srpski živalj u Bosni, Lici i ostalim hrvatskim krajevima, ako Talijani okupiraju te krajeve... Dok narod ustaje u borbu s oružjem u ruci, oni hoće da narodu zabiju nož u ledu, ali srpski narod neće nasjeti ovoj izdajničkoj raboti, on će se s hrvatskim narodom boriti do potpunog oslobodenja domovine od stranih okupatora i njihovih domaćih slugu...«

»Naš izvještaj«, organ PK KPH za Dalmaciju, br. 104, od 20. X 1941, Muzej narodne revolucije — Split.

21. listopad

U Solinu borci Solinskog partizanskog odreda: Mile Grubišić i Mirko Drašković, sa još dvojicom drugova, otvorili vatru iz puškomitrailjeza i pušaka, a ujedno bacili bombu na stražaru karabinjera dodijeljenih tamošnjoj kontrolnoj stanici, koja se nalazila pored mosta, usred mjesta.

Zbornik VII, tom XIII, knj. 1, str. 581; Drago Gizdić: »Dalmacija 1941«, drugo izdanje, str. 360.

Između Žrnovnice i Stobreča ilegalci prekinuli vojnu telefonsku liniju.

Izvještaj divizije »Cacciatori delle Alpi« od 22. 10. 1941.
Arhiv VII, arhiva talijanska, k. 954, reg. br. 6/7-1.

U Splitu prefekt Zerbino izdao oglas kojim se uvodi u gradu policijski sat od 18 do 6 sati ujutro. »...Ko se ne pokori nalozima javne sile, biti će smjesta ubijen. Ista sudbina stići će svakoga onoga, ko pruži utočište zločinačkim atentatorima«, stajalo je u oglasu.

Zbornik VII, tom XIII, knj. 1, str. 474; Antun Kisić: »Ljetopis grada Splita«, rukopis, 1941, str. 292. Arhiv Instituta za historiju radničkog pokreta Dalmacije, Split, Inv. br. 57.

22. listopad

U Splitu, prefekt Zerbino izdao, po drugi put, oglas kojim je raspisana ucjena od 10.000 do 50.000 lira onome koji prijavljuju rušitelje javnog reda u gradu. »Imena onih, koji se za ovu svrhu budu obraćali javnim Vlastima, ostat će, na njihovo traženje, u tajnosti«, stajalo je pored ostalog u oglasu.

A. Kisić: »Ljetopis grada Splita«, rukopis, 1941, str. 293.
Arhiv IHRPD, Inv. br. 57.

Lučki zapovjednik Pomorskog okružja Split zabranio svako plovjenje u zabavne svrhe u vodama i lukama splitskog okružja sa bilo kojom ladom ili plovnim sredstvom na vesla, jedra ili drugi mehanički pogon. Prekršitelj će biti kažnen, a plovno sredstvo zaplijenjeno.

A. Kisić: »Ljetopis grada Splita«, rukopis, 1941, str. 294.
Arhiv Instituta IHRPD, Inv. br. 57.

Prefekt Splita dr Paolo Zerbino izdao naredbu da se srijedom, četvrtkom i petkom ne smiju praviti ni prodavati slatkiši koji se prave iz bilo koje vrsti brašna, maslaca ili masti uopće, te jaja, mlijeka i šećera.

A. Kisić: »Ljetopis grada Splita«, rukopis, 1941, str. 294.
Arhiv Instituta IHRPD, Inv. br. 57.

23. listopad

U tupinolomu tvornice cementa u Sv. Kaji, Solin, oko 21,30 sati, jedan ilegalac stavio u pokret dizalicu za vagonete u cilju da je uništi. Međutim, čuvar je ovo blagovremeno primijetio i spriječio sabotažu.

Zbornik VII, tom XIII, knj. 1, str. 474.

24. listopad

Talijanska patrola sastavljena od petnaest vojnika, karabinjera i financa, opkolila je nekoliko kuća u predjelu »Gašpići« u Solinu, radi pretresa stanova i pronalaženja oružja. Tom prilikom pružio im je otpor, vatrom iz pištolja, radnik Ivan Milišić, ali u bjekstvu je ranjen. Uspio je da pobegne, a jedna skojevka mu je odmah pružila pomoć i spasila život.

Zbornik VII, tom XIII, knj. 1, str. 474. »Naš izvještaj«,
organ PK KPH za Dalmaciju, br. 113, od 5. 11. 1941, Muzej narodne revolucije — Split.

Između Solina i Klisa borci Solinskog partizanskog odreda pokidali vojnu telefonsku liniju i odnijeli 300 metara žice.

Izvještaj divizije »Cacciatori delle Alpi« od 26. 10. 1941.
Arhiv VII, arhiva talijanska, k. 954, reg. br. 8/7-1.

25. listopad

U Stobreču, talijanska fašistička policija i karabinjeri opkolili grupu članova KPJ koji su se iz Splita, po zadatku Pokrajinskog komiteta, prebavili na Biokovo radi formiranja Biokovskog partizanskog odreda. Tom prilikom u bijegu je poginuo Josip Jurčević-Bepica, koji je do kolovoza 1941. bio sekretar Okružnog komiteta KPH za Makarsku. Ranjeni su Jure Predelj i Juraj Andrijašević iz Makarske. Uhvaćeni su Slavko Gobin iz Kališta kod Zadra i Vojislav Popović iz Splita. Ostala trojica drugova iz te grupe spasili su se bijegom.

Zbornik VII, tom XIII, knj. 1, str. 469, 474.

Između Solina i Klisa borci Solinskog partizanskog odreda pokidali vojnu telefonsku liniju i odnijeli 150 metara žice.

Izvještaj divizije »Cacciatori delle Alpi« od 26. 10. 1941.
Arhiv VII, arhiva talijanska, k. 954, reg. br. 8/7-1.

26. listopad

U Splitu je formiran Prvi fašistički odred Milizia Volontaria per la Sigurezza Nazionale (M.V.S.N.) — Dobrovoljna milicija za nacionalnu sigurnost. U prisustvu komandanta odreda Console Scalzi, prefekt dr Paolo Zerbino im je, pred zgradom Prefekture, održao govor i istakao zadatke odreda, rekavši da je... »danас osnovan prvi odred M.V.S.N. — prvotna jezgra iz koje će se razviti buduća splitska Legija.«

A. Kisić: »Ljetopis grada Splita«, rukopis, 1941, str. 299.
Arhiv IHRPD, Inv. br. br. 57.

U Splitu, u blizini tvornice soda-vode »Braća čipčić«, karabinjeri su pronašli »komunistički propagandni materijal« i puščanu municiju, zbog čega su uhapsili pet radnika zaposlenih u toj tvornici.

Izvještaj karabinjera u Splitu od 27. 10. 1941. Arhiv VII,
arhiva talijanska, k. 549, reg. br. 2/2-1.

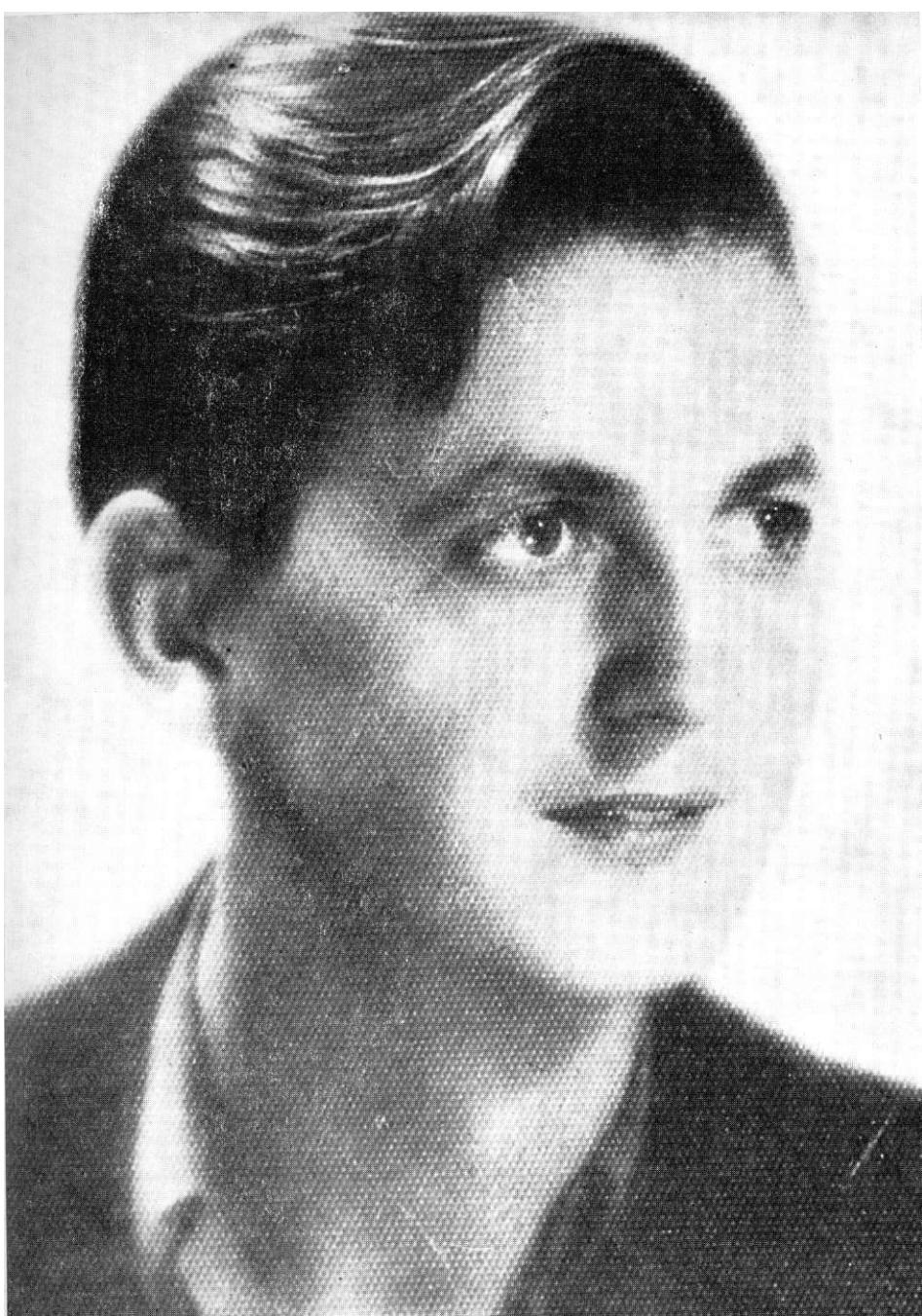
28. listopad

U Splitu, u Vrhmanuškoj ulici, sada Tolstojeva ulica, član udarne grupe Nikola Subota bacio bombu na patrolu talijanskih karabinjera i vojnika, a dva sata kasnije članovi udarne grupe Ante Buble i Veljko Neškovčin bacili su drugu bombu u Balkanskoj ulici, kod Higijenskog zavoda, na patrolu divizije »Cacciatori delle Alpi«, a treću kod ribarnice. Talijani su otvorili vatru na članove udarne grupe, ali bez rezultata.

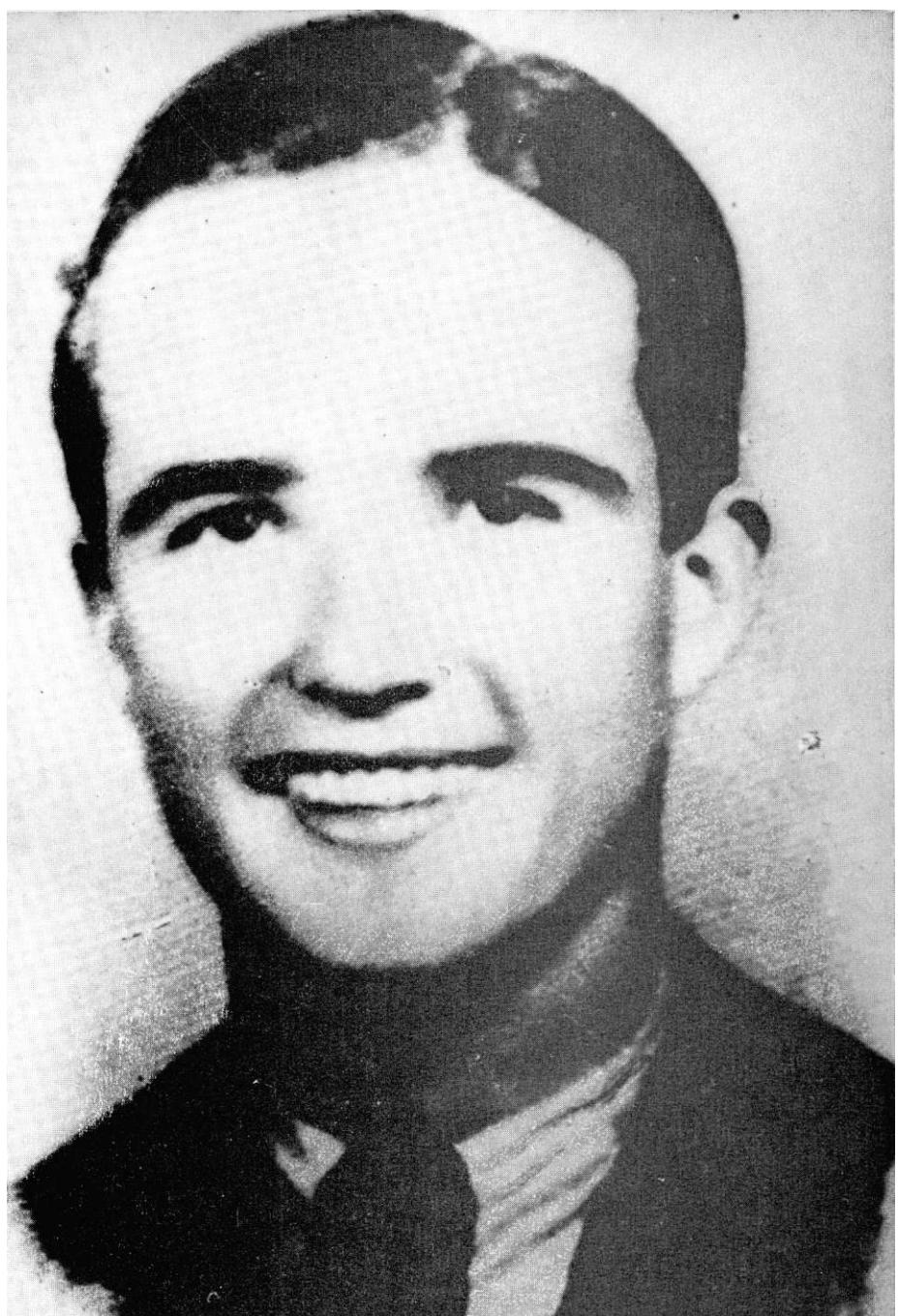
Zbornik VII, tom XIII, knj. 1, str. 475; A. Kisić: »Ljetopis grada Splita«, rukopis, 1941, str. 300. Arhiv IHRPD, Inv. br. 57.

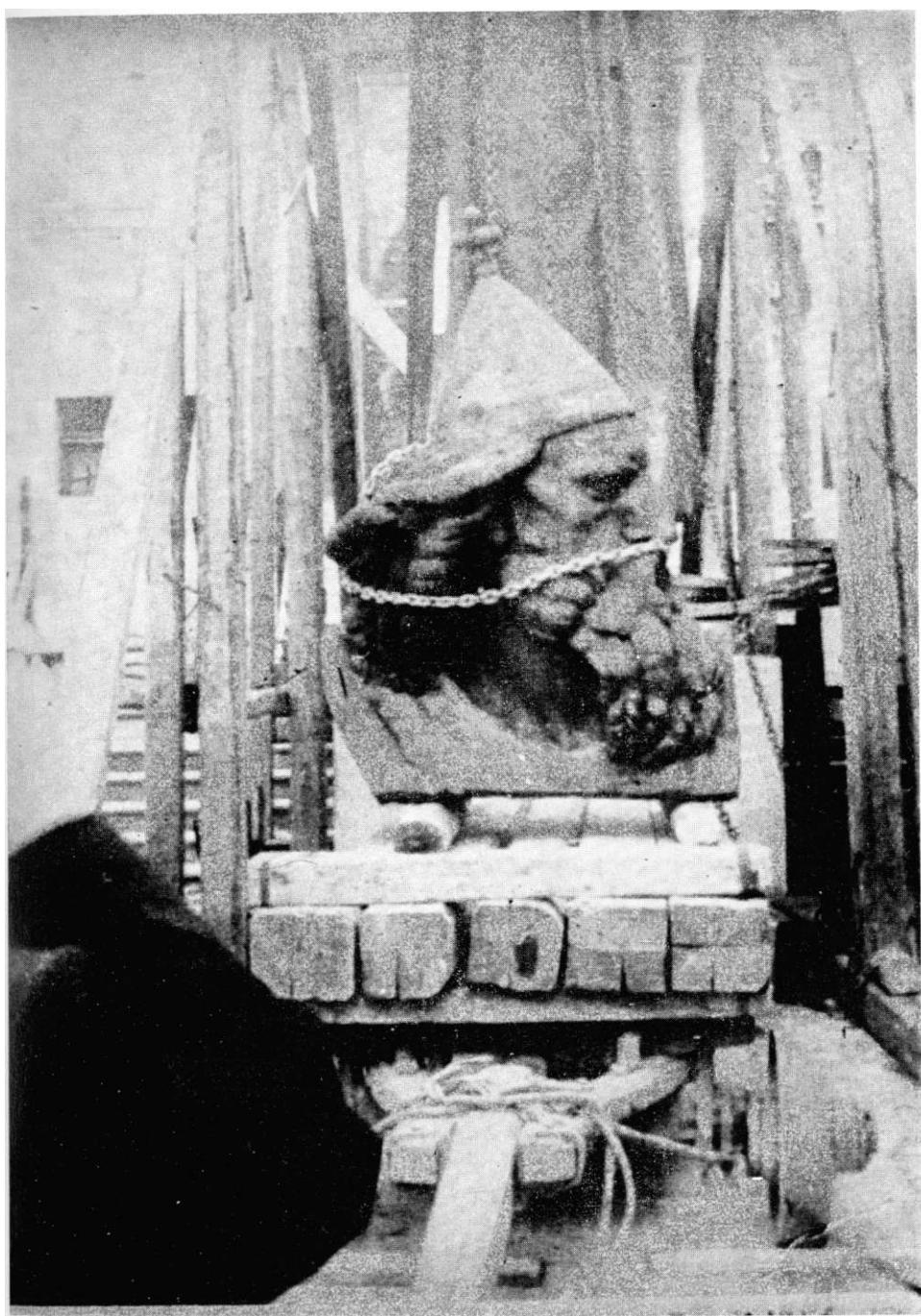
Ovako su omladinci Splita već u julu 1941. »uljepšavali« fašističke ambleme i
parole

Đermano Senjanović, jedan od najdarovitijih skojevaca revolucionarnog Splita. Hrabo je poginuo pri proboru iz špilje iznad Jesenica kod Omiša 19. veljače 1942. u dvadesetoj godini života. Narodni heroj

Bordano Borović-Kurir, predratni član KPJ komandir Prvog splitskog odreda. Strijeljan zajedno sa 24 zarobljenim borcem 26. kolovoza 1941, u Ruduši kod Sinja

Demontiranje spomenika Grguru Ninskog u Splitu u jesen 1941.

U Splitu fašisti svečano proslavili godišnjicu pohoda na Rim. U Stolnoj crkvi održana je misa za pokoj duša palih fašista. U blizini Marjana otvoreno je sastajalište talijanske fašističke omladine (GIL — Gioventù italiana littorio) »Tommaso Gulli«. Zatim je gradom prošla povorka fašista koji su pjevali fašističke pjesme.

A. Kisić: »Ljetopis grada Splita«, rukopis, 1941, str. 300
Arhiv IHRPD, Inv. br. 57.

29. listopad

Talijanske fašističke vlasti su ponovo odložile na neizvjesno vrijeme otvaranje svih škola u gradu. Škole nisu bile otvorene kako je to bilo predviđeno 5. rujna, a ni kasnije u određeno vrijeme: 10. i 29. listopada.

A. Kisić: »Ljetopis grada Splita«, rukopis, 1941, str. 305.
Arhiv IHRPD, Inv. br. 57.

Listopad

Iz Italije doselilo se u Split 250 porodica talijanskih radnika, koji su ranije — njih oko 500 — došli u Split radi preuzimanja javnih radova, od hrvatskih radnika, koji su navodno vršili sabotaže.

Izvještaj Ravnateljstva za javni red i sigurnost NDH.
Arhiv VII, arhiva NDH, k. 236, reg. br. 37/3-I.

STUDENI 1941.

1. studeni

U vezi odluke talijanskih fašističkih vlasti da se ponovo na neodređeno vrijeme odloži otpočinjanje nastave u pučkim i srednjim školama u Splitu, dok ne prestanu »neredi« učenika po gradu, list »Naš izvještaj«, glasilo PK KPH za Dalmaciju je u povodu toga, pored ostalog, pisao: »Fašistički okupatori, videći da neće moći prisiliti niti hrvatske đake, niti hrvatske profesore da se odreknu hrvatskoga jezika i kulture, u strahu pred porastom narodne borbe, odlučili su da ukinu hrvatsku školu uopće... Fašisti će otvoriti samo prvi i drugi razred pučke škole, gdje će biti nastavni jezik isključivo talijanski. Đaci, roditelji, Hrvati i Srbi, pristaše sviju stranaka! Mi moramo zajednički ustati protiv okupatora, koji uništavaju naš jezik i kulturu... Roditelji, ne dopustite da vam potalijanje djecu u pučkim školama!«

»Naš izvještaj«, glasilo PK KPH za Dalmaciju, br. 111 od 1. 11. 1941, Muzej narodne revolucije — Split.

2. studeni

Grupa partizana Solinskog odreda, pod rukovodstvom Mate Bobana, porušila oko 1 km telegrafsko-telefonske linije na Bilom Brigu, na putu Solin—Klis.

D. Gizdić: »Dalmacija 1941«, drugo izdanje, str. 388.

3. studeni

U Splitu talijanski fašisti otpočeli sa rušenjem monumentalnog djela vajara Ivana Meštrovića spomenika Grguru Ninskom, pošto su prethodno blokirali sve prilaze i prostor oko Peristila. Rastavljen u komade, spomenik je uklonjen 12. studenog.

A. Kisić: »Ljetopis grada Splita«, rukopis, 1941, str. 308, 318. Arhiv IHRPD, Inv. br. 57. »Naš izvještaj«, organ PK KPH za Dalmaciju, br. 113, od 5. XI 1941. Muzej narodne revolucije — Split.

4. studeni

U Splitu, u kancelarijama i magazinima skladišta goriva Trećeg vatrogasnog odjeljenja, članovi udarne grupe podmetnuli požar koji je brzom intervencijom talijanskih vojnika lokaliziran.

Zbornik VII, tom XIII, knj. 1, str. 725.

5. studeni

Na pruzi Split—Solin, u visini trećeg vijadukta, borci Solinskog partizanskog odreda između šina postavili minu koju je talijanski oficir slučajno pronašao i uklonio.

Zbornik VII, tom XIII, knj. 1, str. 727.

28. studeni

U povodu godišnjice oktobarske socijalističke revolucije, na brdima oko Splita paljene su vatre, a na dva mjesta, pod Kozjakom i kod Sv. Petra pod Mosorom, vatrom su bile ispisane parole »Ž. O. R.« (Živjela oktobarska revolucija).

Zbornik VII, tom XIII, knj. 1, str. 371; Zbornik, tom V, knj. 2, str. 55.

U Splitu, u raznim dijelovima grada, rastureni leci, na talijanskom jeziku, u povodu godišnjice oktobarske socijalističke revolucije. Na željezničkoj stanici radnici su podmetnuli požar u vagon sa sijenom koje je bilo namjenjeno talijanskoj vojsci u Sinju. Paljenje je izvršeno boćicama azotne kiseline sa magnezijumom i katranom. Tom prilikom policija je uhvatila Ljubu Kulića, starog 19 godina.

Zbornik VII, tom XIII, knj. 1, str. 735, 741; Arhiv VII, arhiva talijanska, k. 549, reg. br. 35/la-l. »Naš izvještaj«, organ PK KPH za Dalmaciju, br. 116, od 11. 11. 1941, Muzej narodne revolucije — Split.

U povodu godišnjice oktobarske socijalističke revolucije paljeni su krijesovi po cijelom Solinskom bazenu.

D. Gizdić: »Dalmacija 1941«, drugo izdanje, str. 394.

7. studeni

U Splitu, u Vrhmanuškoj ulici, sada Tolstojeva, udarna grupa bacila bombu na talijansku patrolu. Ranjen je 1 karabinjer, 2 vojnika i 5 civila. I na Brankovom prilazu, sada Prilaz Vladimira Nazora, dvojica drugova iz udarne grupe bacili su bombu na patrolu agenata javne sigurnosti, ali bez rezultata.

Zbornik VII, tom XIII, knj. 1, str. 731; Arhiv VII, arhiva talijanska, k. 549, reg. br. 35/la-l.

U Splitu u Dubrovačkoj ulici, udarna grupa prekinula tri žice vojne telefonske linije, koja je povezivala Komandu divizije »Cacciatori delle Alpi« sa kasarnom »Roma«, na Gripama. Tokom čitavog dana u svim odjeljenjima brodogradilišta izbijali su kratki spojevi, tako da je tog dana bio nemogućan svaki rad.

Zbornik VII, tom V, knj. 2, str. 58; Izvještaj Prefekture Split za mjesec studeni. Arhiv VII, arhiva talijanska, k. 549, reg. br. 35/la-l.

U Splitu fašistička policija uhapsila 23 rodoljuba zbog dan ranije rasturenih letaka po gradu. Uhapšena je i porodica Ivana Turšića iz Čiril-Metodove ulice br. 3, u čijoj kući je pronađena tehnika za umnožavanje letaka i pribor za pisanje parola po zidovima.

Izvještaj Prefekture Split od 9. 11. 1941. i Izvještaj za mjesec studeni. Arhiv VII, arhiva talijanska, k. 543, reg. br. 12/14-20; k. 549, reg. br. 35/la-l; Zbornik, tom V, knj. 2, str. 224.

28. studeni

U Splitu, na »Corsu Italia«, ranije Tartaljina, a sada Ulica prvoboraca, udarna grupa sastava: Veljko Neškovčin-Bugar, Nikola Trebotić, života Katunarić, Tonko Krstulović, Tonka Lukas i Neva Paić-Roje, pod rukovodstvom komandira udarnih grupa Ante Roje, izvršila bombašku akciju na vojnu glazbu talijanske divizije »Cacciatori delle Alpi«, i prateću četu, dok je odlazila na obalu radi svečanog spuštanja talijanske fašističke zastave. Tri bombe bacili su članovi udarne grupe: Veljko Neškovčin, Nikola Trebotić i Života Katunarić, a u odstupnici se nalazio Tonko Krstulović. Zbog čestog pretresanja ljudi na ulici, bombe su sakrivene pod suknjom donijele Tonka Lukas i Neva Paić-Roje. Tom prilikom ranjena su 24 talijanska vojnika. Akciju je organizirao i neposredno pratilo njeno izvođenje Rade Končar, sekretar CK KPH. Talijanski okupator je uhvatio Neškovčinu, pošto je bježeći bio ranjen, a u toku noći i sutradan uhapsio je još 143 građana.

Zbornik VII, tom V, knj. 2, dokument 133; Zbornik tom XIII, knj. 1, str. 623, 735; Arhiv CK SKH Zagreb, mikroteka

VII, film 1/219-231; arhiva NDH, k. 221, reg. br. 1/6-1.

»Naš izvještaj«, organ PK KPH za Dalmaciju, br. 116, od 11. 11. 1941, Muzej narodne revolucije — Split.

Na putu Solin—Klis, u zaseoku žižići, grupa partizana Solinskog odreda porušila 8 telegrafsko-telefonskih stupova, pokidala linije i bacila 3 bombe na auto-kolonu 6. talijanskog korpusa, kojom prilikom su ranjena 2 vojnika.

Zbornik VII, tom V, knj. 2, dokumenat br. 22, 133; tom XIII, knj. 1, str. 737; Izvještaj Prefekture Split za mjesec studeni. Arhiv VII, arhiva talijanska, k. 549, reg. br. 35/la-1.

U blizini stanice Solin, talijanska straža koja je osiguravala barutanu, oko 22 sata, ranila Stipu Podruga, radnika iz Splita, koji na njihov poziv nije htio da stane, već se približavao barutani. Prilikom pretresa kod njega je pronađena ručna bomba. Fašisti su ga strijeljali 1942. godine.

Izvještaj Prefekture Split za mjesec studeni. Arhiv VII, arhiva talijanska, k. 549, reg. br. 35/la-1.

Kod »Hajdukovog« sportskog igrališta (»Bruno Mussolini«) u Splitu napadnut je vatrom iz pištolja talijanski vojnik koji nije pogoden. Talijani su uhapsili nekoliko osoba koje su se zatekle u blizini.

Zbornik VII, tom XIII, 1, str. 739.

Prefekt Prefekture u Splitu dr Paolo Zerbino pozvao na sastanak split-skog biskupa Klementa Bonefačića, pravoslavnog svećenika Sergija Uručala, bivšeg bana dr Josipa Jablanovića, zatim bivše političare i predstavnike svih komora (trgovinske, odvjetničke, inžinjerske, obrtničke i druge) u povodu napada izvršenog na talijansku glazbu, jer kako je iznio Zerbino »veći dio Splita nije davao znakove života, a stanovništvo nije voljno za suradnju«. Biskupu Bonefačiću je naloženo da uputi vjernicima poslanicu, a predstavnicima slobodnog zvanja i trgovačke komore da sastave apel stanovništvu na pokornost. Zerbino je izvršio oko 100 hapšenja, a skupini

reflektora na brdu Marjan naredio je da s vremena na vrijeme osvjetljava grad zbog eventualnog prekida rada u električnoj centrali.

Zbornik VII, tom V, knj. 2, str. 15, 45, 357; Izvještaj Prefekture Split za mjesec studeni. Arhiv VII, arhiva talijanska, k. 549, reg. br. 35/la-l.

10. studeni

Prefektura Split štampala u više tisuća primjeraka pastirsko pismo koje je uputio vjernicima splitski biskup dr Kvirin Klement Bonefačić i poziv narodu »uglednih ličnosti« Splita na lojalnost okupatorskoj vlasti, u kome se osuđuju postupci atentatora, na javni red i mir. Pored toga što su pozivi i pastirsko pismo bili izlijepljeni na raznim mjestima po gradu, biskup Bonefačić je naredio da se ono pročita i u svim crkvama. U pastirskom pismu, pored ostalog, se kaže: »... U Splitu, gradu i okolicu, dužnost je svih nas i svakog grada u da bude pri ruci i dode u susret organima vlasti, te se otkriju počinitelji zločina, atentatori koji mute grad i čitavo gradaštvo. Tu dužnost bez obzira na sve druge okolnosti nalaže svakom čestitom gradašinu njegova sveta i katolička vjera ...«

D. Gizdić: »Dalmacija 1941«, drugo izdanje, str. 402.

Fašista Vincio Vincenzo primio dužnost policijskog komesara Kvesture Split.

Izvještaj Prefekture Split od 12. 11. 1941. Arhiv VII, arhiva talijanska, k. 549, reg. br. 1/28.

11. studeni

Mussolini uputio brzjav guverneru Dalmacije Bastianiniju u vezi bačenih bombi u Splitu na glazbu talijanske divizije »Cacciatori delle Alpi«. Brzjav glasi: »Sve uhapšene prilikom napada na odred »Cacciatori delle Alpi« treba smatrati taocima, dok krivce treba odmah izvesti pred Izvanredni sud.«

Zbornik VII, tom XIII, knj. 1, str. 623.

Grof Ciano, ministar vanjskih poslova Italije, u svom dnevniku je zabilježio: »U zemlji i kod Ducea još uvijek uzbuđenje i potištenost zbog svega što se desilo. Mussolini je ogorčen do krajnijih granica i osvećuje se splitskim Hrvatima, koji bacaju bombe na naše vojниke. Kaže: »Odsad ću i ja uzimati toace. Naredio sam da za svakog ranjenog Talijana strijeljaju dvojicu Hrvata, a za svakog ubijenog dvadeset. Ali, to neće učiniti.«

Dnevnik grofa Ciana, Zagreb 1948, str. 279.

U tvornici cementa Majdan radnik Ivan Subašić-Đovan prerezao remen i zapalio dva elektromotora na rotacionim pećima, zbog čega tvornica izvesno vrijeme nije mogla raditi.

D. Gizdić: »Dalmacija 1941«, drugo izdanje, str. 410.

U Splitu, u Ulici 11. puka, sada Partizanska ulica, došlo je do oružanog sukoba između patrole karabinjera i crnih košulja i dvojice članova udarne

grupe koji su pružili otpor pri pokušaju hapšenja. Tom prilikom Krešo Jerin je uhapšen, dok im je Mate Bilobrk pruživši otpor iz pištolja pobjegao.

Zbornik VII, tom V, knj. 2, str. 342. Mate Bilobrk: Iz rada partijске organizacije Splita 1941. Ustanak naroda Jugoslavije 1941. — IV knjiga, Vojnoizdavački zavod JNA »Vojno delo« Beograd 1941.

Prefekt Splita Paolo Zerbino izdao naredbu o zabrani kretanja po gradu od 17 sati do 7 sati ujutro. »Za ovo vrijeme vrata kuća moraju ostati zatvorena, a moćiće se otvoriti samo osobama ovlaštenim na kretanje i po red zabrane... Prekršitelji će biti bez daljnega uhapšeni, a oni koji se ne budu pokorili nalozima javne sile bit će smjesta ubijeni«, stajalo je u naredbi.

A. Kisić: »Ljetopis grada Splita«, rukopis, 1941, str. 316. Arhiv IHRPD, Inv. br. 57.

13. studeni

U Splitskoj bolnici, od dobivenih rana prilikom hapšenja za vrijeme bacanja bombi na talijansku glazbu 9. studenog i kasnijeg zlostavljanja, podlegao Veljko Neškovčin.

Zbornik VII, tom V, knj. 2, str. 361; Izvještaj Prefekture Split od 17. 11. 1941. Arhiv VII, arhiva talijanska, k. 543, reg. br. 22/13.

U Splitu, talijanski fašisti uhapsili deset uglednih intelektualaca, anti fašista, na čelu sa dr Ljubom Leontićem, bivšim prvakom Samostalne demokratske stranke (SDS), jer su pokušaji da ih pridobiju ili barem politički pasiviziraju ostali bezuspješni.

D. Gizdić: »Dalmacija 1941«, drugo izdanje, str. 410.

14. studeni

Na stražara Električne centrale u Solinu članovi udarne grupe bacili bombu, ali bez posljedica.

Zbornik VII, tom XIII, knj. 1, str. 753.

U tupinolomu tvornice cementa u Majdanu oštećeni su kompresor i ostala postrojenja. Zbog toga je tupinolom jedno vrijeme bio izvan upotrebe. Pored talijanske vojske u tupinolom su toga dana dovedena i 4 tenka.

D. Gizdić: »Dalmacija 1941«, drugo izdanje, str. 411.

U Solinu i okolini talijanski fašisti izvršili masovno hapšenje stanovništva koje su sproveli u splitske zatvore, a dio je zatvoren u Solinu.

D. Gizdić: »Dalmacija 1941«, drugo izdanje, str. 410.

Talijanski vojnik Carlo Antonio, u privatnom pismu, pisao je kući: »... Ovdje u Splitu je rđavo... danju i noću su stalno uzbune. Kada izlazimo u grad, moraju nas uvijek pratiti 4, 8 ili 12 naoružanih milicionara...«

Zbornik VII, tom XIII, knj. 1, str. 651.

Iz Splita, parobrodom, odvedeno u internaciju u Italiju 172 uhapšena rodoljuba.

Izvještaj Velike župe Cetina u Omišu. Arhiv VII, arhiva NDH, k. 235, reg. br. 55/3-2.

Studeni d. p.

U splitskom brodogradilištu oštećeni su strojevi na minonoscu »Sokol« zbog čega je odvučen na popravak u riječko brodogradilište.

Zbornik VII, tom V, knj. 2, str. 57.

Na ratnom brodu »Split«, koji je bio u gradnji u splitskom brodogradilištu, oštećeni su ležajevi osovine i kormila koji se u Splitu nisu mogli popraviti.

Zbornik VII, tom V, knj. 2, str. 57.

U splitskoj luci oštećeni su strojevi na jahti prefekta Zerbina. Prilikom ulaska u Zadar, mašina je otkazala i od udara u rivu brod je teško oštećen.

Zbornik VII, tom V, knj. 2, str. 57.

16. studeni

Centralni komitet KPH, preko Pokrajinskog komiteta KPH za Dalmaciju, uputio članovima Partije u Dalmaciji Otvoreno pismo, u kome govori o greškama pri formiraju prvih partizanskih odreda, o neuspjehu Split-skog i Solinskog partizanskog odreda da se prebace na slobodnu teritoriju Like i o drugim nezdravim pojavama u partijskim redovima.

Zbornik VII, tom V, knj. 2, dokumenat 10.

Talijanske vlasti naredile da se zatvori veslački klub »Gusar«. To je bio posljednji sportski klub u Splitu.

A. Kisić: »Ljetopis grada Splita«, rukopis, 1941, str. 320. Arhiv IHRPD, Inv. br. 57.

17. studeni

U Splitu talijanski okupator uhapsio sekretara Centralnog komiteta KP Hrvatske Radu Končara-Brku. Toga dana vratio se iz Šibenika i oko 18 sati fašisti su došli da vrše pretres njegovog stana u Vrhmanuškoj ulici (sada Tolstojeva). Iz stana na drugom katu skočio je na ulicu i trčeći u Vrazovu ulicu da bi se sklonio kod drugarice Marije Cecić, tada člana Mjensnog komiteta KPH Split. Kako je kućni ulaz njenog stana bio zatvoren vratio se natrag i preskačući jedan zid zaskočili su ga talijanski fašisti i ranili u desnu nogu.

Zbornik VII, tom V, knj. 2, str. 45.

U Splitu i okolici, talijanski fašisti uhapsili veći broj intelektualaca i rodoljuba. Među uhapšenima u Splitu nalazio se pjesnik Rikard Katalinić-Jeretov, u Solinu liječnik Martin Žižić i odvjetnik Berislav Milišić, u Kaštelima liječnici Matijaca i Šulavoj.

A. Kisić: »Ljetopis grada Splita«, rukopis, 1941, str. 322.
Arhiv IHRPD, Inv. br. 57.

U Split, kao pojačanje, stigao fašistički 29. bataljon »crnih košulja« »M« (Mussolini), koji se smjestio u zgradu Trgovačke akademije i Ženske realne gimnazije.

A. Kisić: »Ljetopis grada Splita«, rukopis, 1941, str. 320.
Arhiv IHRPD, Inv. br. 57.

20. studeni

Jedinice talijanske divizije »Cacciatori delle Alpi« sa karabinjerima izvršile čišćenje zone Solina i uhapsile 25 rodoljuba kao odmazdu za diverzije na telegrafsko-telefonskim linijama u toj zoni.

Zbornik VII, tom XIII, knj. 1, str. 685, 759; Arhiv VII, arhiva talijanska, k. 56, reg. br. 2/1; k. 543, reg. br. 20/144.

21. studeni

Iz Italije u Split stigao veći broj učitelja i profesora u cilju da se iz škola u Dalmaciji potisnu učitelji i profesori i đacima nametne talijanski jezik i fašistička nastava u cilju odnarođivanja.

D. Gizdić: »Dalmacija 1941«, drugo izdanje, str. 415.

U blizini Solina jedan borac Solinskog partizanskog odreda ispalio četiri metka iz pištolja na automobil u kome su se vozili talijanski vojnici, ali bez posljedica.

Izvještaj Prefekture Split za studeni. Arhiv VII, arhiva talijanska, k. 549, reg. br. 35/la-1.

22. studeni

Sekretar Centralnog komiteta KP Hrvatske Rade Končar, koji je pod imenom Ivan Reić, 17. studenog od talijanskih fašista u Splitu ranjen u nogu, uhapšen i smješten u bolnicu, prevario je stražara koji ga je čuvao i skočio sa prozora drugog kata, zadobivši teške povrede, zbog kojih nije mogao bježati. Predat je talijanskom Centru kontrašpijunaže radi istrage.

Zbornik VII, tom V, knj. 2, str. 362; Izvještaj Prefekture Split za novembar. Arhiv VII, arhiva talijanska, k. 549, reg. br. 35/la-1.

Odlukom Pokrajinskog komiteta za Dalmaciju formiran Kotarski komitet KPH za Solin. Zahvatao je područje: Solinski bazen, Kaštela, Trogir, mučko-lećevički kraj i dugopoljski rajon. Osnovni zadatak Komiteta bio je da proširi partijsku organizaciju na sva trogirska sela, zatim u selima Muća, Lećevice i Dugopolja.

D. Gizdić: »Dalmacija 1941«, drugo izdanje, str. 416.

28. studeni

U Split iz Genove stigla grupa od oko dvadesetak lučkih radnika, jer uslijed većeg broja uhapšenih naših obalnih radnika posao u luci nije se mogao normalno obavljati.

Antun Kisić: »Ljetopis grada Splita«, rukopis, 1941, str 341. Arhiv IHRPD, Inv. br. 57.

U Žrnovnici, na inicijativu Mjesnog komiteta KPH Žrnovnica, Marin Amižić-Barba i Pavao Amižić zapalili veliki talijanski šator u kome je izgorjela znatna količina vojne opreme.

D. Gizdić: »Dalmacija 1941«, drugo izdanje, str. 424.

Iz Splita u koncentracione logore u Italiju upućen transport od 380 Židova i 140 ostalih rodoljuba.

A. Kisić: »Ljetopis grada Splita«, rukopis, 1941, str. 340. Arhiv IHRPD, Inv. br. 57.

30. studeni

U Splitu prestao izlaziti fašistički list »San Marco«.

»Il popolo di Spalato«, br. 1 od 1. 12. 1941, Biblioteka VII.

Studen k.

Split napustio šef ustaških žandara Mate Kandić. Masa svijeta koja se okupila na rivi i pred brodom, otpratila ga zvižducima, povicima i duvanjem u rog.

Izvještaj Prefekture Split za studeni. Arhiv VII, arhiva talijanska, k. 549, reg. br. 35/la-l.

U Splitu formirano Zapovjedništvo obale i pomorskog prometa NDH, podređeno Zapovjedništvu hrvatske mornarice. Međutim, prema Rimskim ugovorima Talijani su mu onemogućili rad.

Zbornik IHRPD, 3, Split 1975, str. 573.

PROSINAC 1941.

1. prosinac

U Kaštel Sućurcu i na putu Split—Trogir na više mjesta su izvješene hrvatske i crvene zastave koje su talijanski fašisti odmah uklonili.

Izvještaj Prefekture Split od 31. 12. 1941. Arhiv VII, arhiva talijanska, k. 569, reg. br. 22/1-33.

Borci Kaštelanskog partizanskog odreda, na terenu Lećevice, porušili telegrafsko-telefonske linije u dužini jednog kilometra.

D. Gizdić: »Dalmacija 1941«, drugo izdanje, str. 432.

U Splitu počeo izlaziti dnevni list »Il popolo di Spalato«. U povodu izlaženja prvog broja guverner Dalmacije Bastianini u pozdravnom pismu, pored ostalog, kaže: »... »Il popolo di Spalato« ima da izvrši jednu plemenitu misiju: ne samo da bude glas Splita, nego i tumač njegovih osjećanja i težnji u okviru velike talijanske obitelji.«

»Il popolo di Spalato«, br. 1 od 1. 12. 1941, Biblioteka VII.

2. prosinac

U Split stigao guverner Dalmacije Bastianini, gdje je sa najvišim civilnim vlastima razgovarao o problemima grada.

A. Kisić: »Ljetopis grada Splita«, rukopis, 1941, str. 348. Arhiv IHRPD, Inv. br. 57.

U Split upućen iz Vatikana fratar dr Domenico Franco da ispita rad i držanje hrvatskog klera u Splitu poslije dolaska talijanskog okupatora u grad. Ubrzo je predložio Svetoj stolici da se oni franjevci koji nisu voljni surađivati sa talijanskim vlastima čim prije povuku u Italiju.

Izvještaj Guvernorata za Dalmaciju od 5. 12. 1941. Arhiv VII, arhiva talijanska, k. 541, reg. br. 37/7-1.

4. prosinac

Poviše Klisa, na cesti za Prugovo, karabinjeri uhapsili Stipu Bobanu, obalnog radnika u Splitu, simpatizera NOP-a, »radi komunističke propagande« i kasnije ga strijeljali.

Zbornik VII, tom V, knj. 2, str. 428; tom XIII, knj. 1, str. 795.

6. prosinac

U polju kod Kaštel Kambelovca, po odluci Pokrajinskog komiteta KPH za Dalmaciju, formirano je zajedničko rukovodstvo Solinskog i Kaštelanskog partizanskog odreda radi usklađivanja njihovih dejstava i međusobne pomoći.

D. Gizdić: »Dalmacija 1941«, drugo izdanje, str. 438.

Prefekt splitske Prefekture naredio zabranu kretanja po gradu od 18 sati do 6 sati ujutro. »Oni koji se ne pokore nalozima javne sile, bit će smjesta pogubljeni«, stoji pored ostalog u naredbi.

»II popolo di Spalato«, br. 7 od 7. 12. 1941. Biblioteka VII.

7. prosinac

U Splitu, u rajonu Veli Varoš, na oglasima o policijskom satu zalijepljene su na papiru ispisane parole: »Smrt fašizmu — živjela sloboda naroda«.

Zbornik VII, tom V, knj. 2, str. 428.

8. prosinac

U Splitu talijanski fašisti uništili hrvatski natpis na spomeniku pjesnika Marka Marulića, kako bi i na taj način zbrisali svaki hrvatski i slavenski biljeg u Dalmaciji.

A. Kišić: »Ljetopis grada Splita«, rukopis, 1941, str. 354.
Arhiv IHRPD, Inv. br. 57.

11. prosinac

U Splitu, na Piazza del Littorio (sada Trg Republike), fašisti priredili manifestacije u povodu govora koji je održao Mussolini u Rimu pozdravljajući Japan, »moćnog saveznika«, koji je stupio u rat protiv Sjedinjenih Američkih Država.

»II popolo di Spalato«, br. 12 od 12. 12. 1941. Biblioteka VII.

U Splitu, u predjelu Poišana i Brodogradilišta, oko ponoći, eksplodirale dvije bombe. Iste noći talijanska policija je u gradu uhapsila 35 osoba, većinom radnika Brodogradilišta.

A. Kišić: »Ljetopis grada Splita«, rukopis, 1941, str. 355.
Arhiv IHRPD, Inv. br. 57.

13. prosinac

U Splitu fašistička policija uhapsila Jozu Ružića, sekretara čelije obalnih radnika. Prilikom pretresa pronađen je kod njega ciklostil i veća količina komunističkog propagandnog materijala sa uputstvima o upotrebi eksploziva. Nakon zlostavljanja i mučenja u zatvoru, strijeljan je od Talijana, 22. svibnja 1942. godine u Šibeniku.

Zbornik VII, tom V, knj. 2, str. 428; Izvještaj Prefekture Split od 31. 12. 1941. Arhiv VII, arhiva talijanska k. 569, reg. br. 22/1.

U selo Žrnovnicu stigli talijanski učitelji (4 učitelja i 2 učiteljice) radi preuzimanja mjesne pučke škole.

Izvještaj Velike župe Cetina u Omišu od 9. 2. 1942. Arhiv VII, arhiva NDH, k. 320, reg. br. 2/2-19.

14. prosinac

U Splitu, na crkvenom zidu Antunove ulice, sada Ulica Ignacija Brajevića, napisano je crvenom bojom »Živjela Crvena armija!«, a na prednjem dijelu česme u istoj ulici nacrtan je amblem srpa i čekića.

Zbornik VII, tom V, knj. 2, str. 429.

15. prosinac

U Splitu, na putu Ispod Meja, sada Put Meja, na četiri mesta prekinuta je vojna telefonska linija, a na putu Milorada Draškovića, sada šetalište Moše Pijade, na Marjanu, prekinuta je vojna telefonska linija i odnijeto 15 metara žice. U Plinarskoj ulici, na pročelju zgrade fašističke menze nacrtan je amblem srpa i čekića.

Zbornik VII, tom V, knj. 2, str. 429; Izvještaj Prefekture Split od 31. 12. 1941. Arhiv VII, arhiva talijanska, k. 569, reg. br. 22/1.

Na pruzi između Kaštel Sućurca i Kaštel Starog borci Kaštelanskog partizanskog odreda postavili prepreke, uslijed čega je lokomotiva iskočila iz šina.

Izvještaj karabinjera Split od 16. 12. 1941. Arhiv VII, arhiva talijanska, k. 553, reg. br. 3/3-3.

16. prosinac

U blizini Kaštel Sućurca borci Kaštelanskog partizanskog odreda presekli vojnu telefonsku liniju i odnijeli 100 metara žice.

Izvještaj Prefekture Split od 31. 12. 1941. Arhiv VII, arhiva talijanska, k. 569, reg. br. 22/1.

Na uglovima gradskih ulica u Splitu Talijani postavili table s novim nazivima: »Piazza dei Signori«, ranije »Narodni trg«, pa »Trg Ante Pavelića«, »Riva Benito Mussolini«, ranije nazivana »Zapadna obala«, »Via San Doimo«, ranije »Kaptolska ulica«; »Via Claudio Gotico«, ranije »Dukljanska ulica«; »Piazza dell'erbe«, ranije »Radićev trg«. U daljoj talijanizaciji grada okupatori su mijenjali nazive ulica, trgovina i obale i davali im talijanska imena ispisana na tablama napravljenim od bračkog kamena.

»Il popolo di Spalato«, br. 17, od 17. 12. 1941. Biblioteka VII.

17. prosinac

U Splitu, s ugla kuće na Mihovilovu trgu (sada Mihovilova širina), fašisti skinuli ploču na kojoj je pisalo da se u toj kući rodio dr Dujam Rendić-Miočević, »prvi načelnik splitske općine sretno hrvatstvu povraćene«.

A. Kisić: »Ljetopis grada Splita«, rukopis, 1941, str. 362. Arhiv IHRPD, Inv. br. 57.

18. prosinac

Guverner Dalmacije Bastianini naredio da se iz anektiranog dijela Dalmacije istjeraju činovnici koji su rođeni na tom teritoriju od roditelja koji su imali boravište na tom teritoriju, zatim oni činovnici koji nisu 15 godina

na njemu nastanjeni i oni koji se perfektno ne služe talijanskim jezikom. Ostale pak, ukoliko odbiju da služe u talijanskoj službi, treba otpustiti i otjerati iz Dalmacije. Na taj je način maknuto 50 posto bivših jugoslavenskih činovnika. Na udar je došla i željeznička stanica u Splitu, u kojoj je bilo otpušteno iz službe 600 željezničara, a njihova je mjesta popunilo 400 talijanskih željezničara, te civilna bolnica u Splitu koja je — prema izvještaju komesara bolnice od 31. siječnja 1942. — postala »najočitiji komunistički centar«.

Zbornik IHRPD, 3, Split 1975, str. 285.

Prefektura u Splitu obavijestila Guvernatorat Dalmacije da je 25 rođenja, uhapšeno 20. studenog u zoni Solina, zadržala kao taoce kako bi obuzdala komunističku aktivnost u toj zoni.

Zbornik VII, tom XIII, knj. 1, str. 685.

U Splitu nekoliko stotina žena protestiralo pred zgradom općine zbog lošeg snabdijevanja namirnicama.

»II popolo di Spalato« br. 19 od 19. 12. 1941. Biblioteka VII.

20. prosinac

U listu »II popolo di Spalato« fašisti objavili članak »Želite li zdravlje«, u kome prijete stanovništvu Splita. U članku, pored ostalog, piše: »Opet su počeli kružiti komunistički leci, a tu i tamo se opet vide srpovi i čekići... Liječenje ove bolesti bit će vrlo energično i radikalno... Ne važi ako se kaže da se ni za što ne zna, da se ništa nije vidjelo: u krugu od 50 m polumjera, pa do onog mjestra na kojem se nađe srp i čekić na zidu, batine će se davati...«

»II popolo di Spalato« br. 20 od 20. 12. 1941. Biblioteka VII.

U Splitu, na Narodnom trgu (Piazza Vittorio Emanuele III), fašistička policija uhapsila Antona Bonačića. Pucajući za njim ranila je u prolazu Juru Ratkovića. Toga dana je u gradu izvršeno 50 pretresa stanova sa negativnim rezultatom.

Zbornik VII, tom V, knj. 2, str. 430.

22. prosinac

U Splitskom polju ponovo je formiran Splitski partizanski odred (nazivan i grupom) uglavnom od ilegalaca iz Splita. Imao je 15 boraca, a zadatku mu je bio da djeluje na komunikacijama Split—Omiš i Stobreč—Žrnovnica.

D. Gizić: »Dalmacija 1941«, drugo izdanje, str. 462.

Između Kaštel Lukšića i Kaštel Kambelovca, Kaštelanski partizanski odred pokidal vojnu telefonsku liniju i odnio 120 metara žice.

Desetodnevni izvještaj Prefekture Split od 20—31. prosinca 1941. Arhiv VII, arhiva talijanska, k. 549, reg. br. 40/la-4.

Školski inspektor za splitsku pokrajinu, u svom izvještaju o stanju u splitskim srednjim školama, gdje je bilo 1.207 učenika, izvjestio je da su splitski učenici pod utjecajem »komunističke propagande«, da ne priznaju

»ni Domovinu, ni obitelj, ni vjeru« i da se najviše bave sportom i politikom. Direktori škola smatraju da u školama postoje komunističke ćelije i da su neki učenici umiješani u teroristička djela. Njihov antitalijanski duh — izvještava inspektor — manifestirao se 25. IX 1941. povodom izdavanja svjedodžbi, kada su učenici zahtjevali svjedodžbe na hrvatskom jeziku. Učenici mrče slike kralja i Mussolinija i vrijeđaju talijanske zastave... Prilikom upisa u novu školsku godinu upisalo se 20 posto manje učenika, roditelji povlače učenike iz škole ...«

Zbornik IHRPD, 3, Split 1975, str. 284.

Okupatorske vlasti otvorile osnovne škole u Kaštelima: Kambelovcu, Lukšiću, Gomilici, Novom i Sućurcu. Da bi tom činu dali svečan karakter, otvaranju su prisustvovali predstavnici fašističkih civilnih i vojnih vlasti u tim mjestima, a u crkvama su župnici održali službu. Međutim, u Kaštel Lukšiću je mjesni župnik to odbio, zbog čega je odmah udaljen sa svečanstvom. Do kraja prosinca u provinciji Split su otvorene svega 22 osnovne škole. U samom gradu Splitu, zbog nedostatka talijanskih fašističkih učitelja i profesora, nije otvorena ni jedna osnovna niti srednja škola. Za općinu Split nedostajala su 32 učitelja, a uspjeli su dovesti iz Italije u Split svega 9 profesora, pored 57 hrvatskih koje nisu mogli zamijeniti talijanskim. Okupatorske vlasti su već tada ocijenile antifašističko raspoloženje učenika, njihovih roditelja, hrvatskih učitelja i profesora koji su tražili da se nastava u školama održava na hrvatskom jeziku i da budu van utjecaja fašističkog režima.

Izvještaj Prefekture Split od 31. 12. 1941. Arhiv VII, arhiva talijanska, k. 569, reg. br. 22/1-27.

Na Šoltu došla iz Italije prva tri talijanska učitelja.

A. Kisić: »Ljetopis grada Splita«, rukopis, 1941, str. 368.
Arhiv IHRPD, Inv. br. 57.

23. prosinac

Kod zaseoka Rupotine (Solin), četvorica boraca (Stipe Marković, Marin Bubić, Duje Grubišić i Drago Gizdić) Solinskog partizanskog odreda iz sajede pištoljima napali automobil i u njemu likvidirali dvojicu ustaša koji su se hvalili u Kaštelima da su klali Srbe oko Livna.

D. Gizdić: »Dalmacija 1941«, drugo izdanje, str. 463.

24. prosinac

U Splitu, na Firulama, unutar ograde vojnog stovarišta slame, podmetnuta je kutija sa zapaljivom smjesom, koju su talijanski vojnici blagovremeno uklonili.

Zbornik VII, tom V, knj. 2, str. 430.

24/25. prosinac

U Splitu, u Smodlakinoj ulici, danas Ulica Rade Končara, članovi udarne grupe presjekli vojnu telefonsku liniju koja je povezivala centralu sa odjeljenjem talijanske mornarice.

Desetodnevni izvještaj Prefekture Split za 20—31. prosinac. Arhiv VII, arhiva talijanska, k. 549, reg. br. 40/la-4.

25. prosinac

Guverner Dalmacije Bastianini uputio pismo biskupima u Splitu, Šibeniku i Kotoru, u kojem je tražio da crkva pristupi talijanizaciji »Vanjskih znakova«, koji, kako je on smatrao, imaju veliku važnost jer su »direktno ili indirektno manifestacije suverenosti i talijanstva« i molio biskupe da se uvjerenja o rođenju, krštenju, smrti i vjenčanju sastavljuju na talijanskom jeziku i da službeni papir za dokumente i pisma i pečati budu na talijanskom jeziku.

Zbornik IHRPD, 3, Split 1975, str. 282.

U Splitu, u Svačićevoj ulici (sada Ujevićeva ulica), izvršen je atentat na talijanskog potporučnika Ballarmi Umberta iz 25. pješadijskog puka, koji je teže ranjen.

Desetodnevni izvještaj Prefekture Split za 20—31. prosinac.
Arhiv VII, arhiva talijanska, k. 549, reg. br. 40/la-4.

26/27. prosinac

U Splitu, u Ulici Radunica (sada Trumbićeva), na više mesta po zidovima kuća je nacrtan amblem srpa i čekića i ispisane parole: »Živio Staljin — dolje fašizam!«

Desetodnevni izvještaj Prefekture Split za 20—31. prosinac.
Arhiv VII, arhiva talijanska, k. 549, reg. br. 40/la-4.

29. prosinac

U Splitu, u Šibenskoj ulici br. 3 (sada Šibenskih žrtava), na oglasnoj tabli, talijanske fašističke omladinske organizacije GIL (Gioventù italiana Littorio), omladina Splita je zalijepila dvije štampane parole: »Smrt fašizmu — živjela sloboda!«.

Desetodnevni izvještaj Prefekture Split za 20—31. prosinac.
Arhiv VII, arhiva talijanska, k. 549, reg. br. 40/la-4.

30. prosinac

U Splitu održan sastanak između četničkog vojvode, talijanskog konfidenta, Dobrosava Jevđevića i poglavnikovog izaslanika iz ustaškog stana u Zagrebu Polaka. Diskutiralo se o mogućnosti postizavanja sporazuma o suradnji između četnika i ustaša. Talijani su prethodno ugradili specijalni mikrofon i radio-aparat koji se nalazio u sobi za pregovore i povezali ga sa magnetofonom u drugoj sobi stana. Razgovor, snimljen na 10 traka, upućen je talijanskom Generalštabu u Rim.

Zbornik VII, tom XIII, knj. 2, str. 12.

U Kaštel Lukšiću, u zgradi gdje je bila smještena poljska bolnica talijanske vojske, podmetnuta je u peć bomba koja je eksplodirala, ali tom prilikom nije bilo žrtava.

Izvještaj Prefekture Split od 7. II 1942. **Arhiv VII, arhiva talijanska**, k. 553, reg. br. 28/4-1.

U zaseoku Gizdić kod Klisa, karabinjeri iz Splita uhapsili Stipu Gizdića pok. Ivana, Juru Gizdića Matina, Božu Gizdića Franina, Matiju Gizdić kćer Božinu i Palmu Gizdić kćer pok. Ivana i odveli ih u splitski zatvor.

Izvještaj Velike župe Cetina u Omišu od 9. 1. 1942. Arhiv VII, arhiva NDH, k. 320, reg. br. 1/2-37.

31. prosinac

Na željezničkoj pruzi kod Kaštel Lukšića, grupa od 20 partizana Kaštela odreda razoružala talijanskog vojnika iz 151. puka divizije »Perugia« koji je vršio nadzor pruge. Ubrzo se pojavila talijanska patrola, pa su se partizani povukli.

Izvještaj karabinjera Split od 1. 1. 1942. Arhiv VII, arhiva talijanska, k. 553, reg. br. 3/3-3.

Omladina Splita je crnilom premazala ploču kojom je obilježen Trg Vittoria Emanuela III na desnoj strani bivšeg Narodnog trga.

Desetodnevni izvještaj Prefekture Split za 20—31. prosinac. Arhiv VII, arhiva talijanska, k. 549, reg. br. 40/la-4.

Prosinac

Radnici splitskog brodogradilišta oštetili kotlove na minopolagačima »Uneic«, »Eso« i kormilarski uređaj na minopolagaču »Zmaj«.

Kronologija događaja iz NOR-a na moru, Vojnopomorski muzej Split — HI. RM — Split 1972.